

Dukagjini "Nderi i Kombit"

Dukagjini

Botim Periodik i Shoqatës Atdhetare "Dukagjini", Viti i XVII i botimit, nr. 200, Qershor 2020

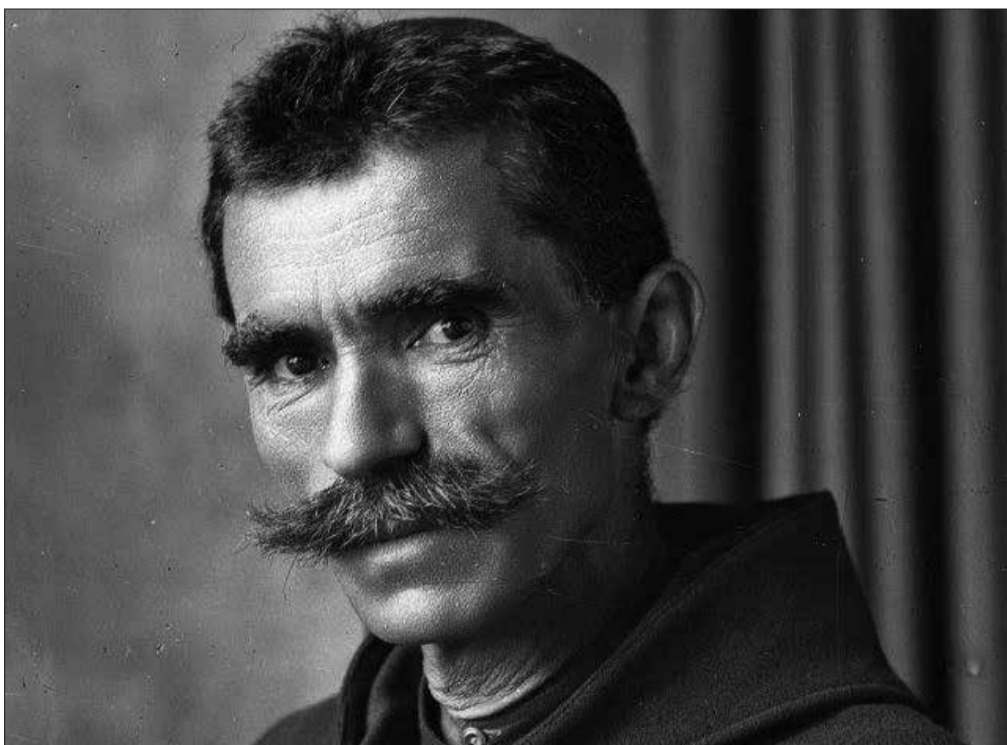
Nr. Llog. UNIONBANK 510367047020112, Shkodër - Albania, Tel. 00355692465784, internet: www.shoqatadukagjini.com, Kryeredaktore: Luigj Shyti, Çmimi 30 lekë / 1.5 euro

Ec pa u ndalur gazeta "Dukagjini"

2

- Numri 200 i gazetës "Dukagjini" -

Kryesia e Shoqatës Atdhetare "Dukagjini", me datën 7 qershor 2020, në sallën e Bashkisë Shkodër, publikoi themelimin e shoqatës dhe programin e saj, në të cilin, në mes të tjerave u tha: "Në programin e saj, është programuar dhe nxjerrja e gazetës, periodik i saj, i pagëzuar me emrin "Dukagjini". Jo pak nga pjesëmarrësit treguan çudi, por Kryesia e kishte vendosur. Anëtarët e shoqatës, anëtarët e kryesisë e kishin të qarte misionin e tyre. Ajo menjëherë nxori rregulloren e saj, dhe pas shumë përpjekjesh, me datën 30 dhjetor 2020, publikoi numrin e parë të saj.

MARTIN ARRA, NJË JETË TË TËRË NË SHËRBIM TË ARSIMIT

Bashkësisë së mësuesve pensionist dukagjinas ju shtua kohët e fundit edhe Martin Arra, një ndër themeluesit e shoqatës atdhetare Dukagjini, të cilin moshë e detyroj që ta ndërpriste kontributin e tij në sektorin e arsimit të cilit i shërbej për shumë dekada.

U lind nga mesi i prillit 1955 në fshatin Nicaj-Shosh, në një familje zëmadhe në të gjithë Dukagjinin, e cila shquhej për bujari, mikpritje e veti të tjera malësore, ku gjithmonë ishte në pararojë të ndryshimit dhe ndër të parat që përkrahu të renë e progresin

4

PLUMBA DHE LULE PËR SHEFQET TURGUT PASHËN!

Tregim me teme historike

Në flakën e pishës, në qiellin e asaj nate të terrtisun, Pasha nuk vuni gjumë në sy. Kish dy javë që vuante nga pamundësia për të vazhduar fjetjen, ndërsa sonte gjumi i kishte marrë arratinë. I dergjun në errsinë e kërkoi gjithë natën një sy gjumë e nuk e gjeti askund... U gëzua kur ndjeu kangën e gjelave.

-Tash- tha me vete -asht afër dita. U çue e pa nga dritarja por drita nuk dukej kërrkund në horizont.

- Gjelat rrejnë apo a s'rrejnë?!

7

ÁT SHT JEFËN G JEÇOVI ME RRËNJË FAMILJARE NË THETH

5

1.

Disa kohë më parë më kërkon takim një burrë diku rreth të shtatëdhjetave. U takuam një ditë në Shkodër, u prezentuam me njëri tjetrin, dhe pa na ardhur ende kafja, filloj të më quante vëlla. Ishte i mbajtur mirë, i urtë, i kulturuar, i shkolluar mirë, inxhinier nga profesioni, por dashamirës edhe në fusha të tjera, e veçanërisht, ishte shumë i intersuar për historinë e paraardhësve të tij. Ai sot banon në Durrës. Kishte dëgjuar diku emrin tim, dhe dëshironte që të takoheshim. Nga biseda që bëmë, ëmblësia e të biseduarit, sinqeriteti që tregoi, më krijonin bindjen se kisha të bëja me një njeri të mirë, me interesa shumë shoqërore, dhe për probleme që lidheshin me fisin e tij në kërkim të rrënjëve të kahershme. Ai kishte sjellë me vete një libër me autor kushririn e tij, Toninin, i cili bënte fjalë për Alajit e Kryeziut në Pukë. Ky është Hil Alija.

Amiklati detari epirot-ilir nga Epidamni-Dyrrahu

Duke filluar Parathanien...

Në "Luftën e Epirit/Ilirisë ose Lufta e Epidamn-Dyrrahit", pjesë Lufrave Civile Romake, midis Çezarit e Pompeut (mars-qershor-korrik, 48 p. Kr.), ndryshimi vendimtar i betejës, i dedikohet peshkatarit, varkëtarit e detarit të varfër epirot-ilir, Amiklati. Ky e strehoi, e nderoi, e mbajti në shtëpi dhe e përcolli në besë mikun Çezar, duke e nxjerrë jashtë rrethimit me varkën e tij, duke e shpëtuar me këtë rast, pa e kapur rob dhe pa e ekzekutuar Pompeu!

9

Ec pa u ndalur gazeta "Dukagjini"

- Numri 200 i gazetës "Dukagjini" -

Kryesia e Shoqatës Atdhetare "Dukagjini", me datën 7 qershor 2003, në sallën e Bashkisë Shkodër, publikoi themelimin e shoqatës dhe programin e saj, në të cilin, në mes të tjerave u tha: "Në programin e saj, është programuar dhe nxjerrja e gazetës, periodik i saj, i pagëzuar me emrin "Dukagjini". Jo pak nga pjesëmarrësit treguan çudi, por Kryesia e kishte vendosur. Anëtarët e shoqatës, anëtarët e kryesisë e kishin të qarte misionin e tyre. Ajo menjëherë nxori rregulloren e saj, dhe pas shumë përpjekjesh, me datën 30 dhjetor 2003, publikoi numrin e parë të saj.

Pra, me 30, dhjetor 2003, në mjedisin e Hotel "Rozafa", jemi mbledhur për të paraqitë daljen e numrit të parë të gazetës. Ishin momente mjaft emocionues, aq sa pati nga pjesëmarrësit dukagjinasi, që lotuan nga gëzimi. Edhe tani është një moment mjaft emocionues, që sot shkruajmë për numrin 200 të saj. Gazeta "Dukagjini" ka ecur, të botohet çdo muaj, dhe sot keni në duar numrin 200 të saj. Pra, 200 muaj pa u ndalur pavarësisht vështirësive jo te pakta, por ecëm.

Një shprehje filozofike thotë: "Mos shko aty ku të shpie shtegu, por shko atje ku nuk ka shteg dhe lë gjurmë!" Shoqata Atdhetare "Dukagjini", kryesia e saj, redaksia e gazetës "Dukagjini", vërtetë e filloi punën e saj në rrugë pa shteg, se, në radhë të parë asnjë nuk ishte profesionist, dhe së dyti, gjithçka ishte vullnetare, por e kishim të qartë misionin tonë, ishin atdhetar-intelektual, të ndërgjegjshëm për detyrën që i kishim vu vetës. Në këto 200 muaj, në çdo muaj u hap një shteg dhe u la shenj, me një numër gazete, duke nxjerrë gazetën "Dukagjini". Prandaj ndjehemi krenar para jush, lexues të kësaj gazete, para dukagjinasi kudo ndodhur, para miqve, për ketë arritje.

Dalja e kësaj gazete u bë e mundur, fale punës vullnetare të redaksisë së saj, në fillim me kryeredaktor mësuesin, oficerin, publicistin, poetin e studiuesin Prele Milani, pastaj kryeredaktor mësuesin, publicistin e poetin Lazer Kodra, më vonë kryeredaktor mësuesin e studiuesin Luigj Shyti, dhe më vonë psikologun e publicisten Suela Ndoja, me bashkëpunëtorët e tyre, Roza Pjetri, profesor Zef Gjeta, mësuesin Zef Bari, shkrimtarin Lazer Stani, veprimtarin Luigj Mila, mësuesin e gazetarin Zef Nika, pensionistin Ndue Ziçi, inxhinierin Gjon Fierza dhe me shumë korrespondent të saj vullnetar ngado, që nga Australia e largët, SHBA, e kryesisht nga Miçigani, shtete të ndryshme të Evropës, si nga Greqia, Zvicra, Italia, Belgjika, Maqedonia, Kosova e Kosova Lindore, Mali i Zi; ndërsa brenda shqiptarisë kemi nga Shkodra, Tirana, Gjirokastra, Mirdita, Peshko-

pia, Lezha, Kurbini, Malësia e Madhe e të tjerë e të tjerë. Plote 519 autore, me 2855 artikuj të ndryshëm: Për kulturën tradicionale dhe bashkëkohore, 640 artikuj, që zënë 23 %; Portrete të ndryshëm 616 artikuj, që zënë 21 %; mbi problematika 523 artikuj, që zënë 17 %; mbi krijimtarinë nga tradita e bashkëkohorja 354 artikuj, që zënë 13 %; mbi veprimtaritë e ndryshme 319 artikuj, që zënë 12 %; mbi përkthime historike e natyrore 312 artikuj, që zënë 11 %; mbi zhvillimin e arsimit në përgjithësi dhe në veçanti, në Dukagjin 92 artikuj, që zënë 3 %.

Gazeta "Dukagjini" ka luajtur rolin e një tribune nga e cila u është bërë thirrje gjithë dukagjinasi për shkollimin e fëmijëve të tyre, për tu ndarë njëherë e mirë nga mendësitë orientale, në veçanti për kundër gjakmarrjes; ju është bërë jehonë figurave më të spikatura dukagjinasi; ju është bërë jehonë të 40 Martirëve për fe e atdhe, që sot janë të lumnuem dhe 8 prej tyre janë dukagjinasi; janë publikuar të gjithë ata krijues popullor, artist, studiues, botues e publicist për punën e madhe që kanë bërë. Është shkruar edhe kundër shfaqjeve e fenomeneve, që nuk i kanë shërbyer dhe nuk i shërbejnë zhvillimit dhe përparimit të shoqërisë, të cilat i

ka krijuar koha dhe koha duhet ti largojë nga jeta e jonë, nga jeta e çdo dukagjinasi. Është publikuar jeta e brezave tonë në shekuj, ngjarje atdhetare, ngjarje të drejtësisë, ngjarje të bashkëjetesës e të tjera; është shkruar për natyrën tonë të mrekullueshme, si mezja e Alpeve Shqiptare; është shkruar për mundësinë e zhvillimit e zonës së Dukagjinit; është publikuar e gjithë veprimtaria e jonë e Shoqatës Atdhetare "Dukagjini", ajo e qytetit tonë, Shkodrës, të artistëve, të shkrimtareve, të poetëve, të veprimtarive të bibliotekës "Marin Barleti" e të tjera pa fund; janë publikuar krijimtaria artistike, këngët dhe veprimtaritë artistike dhënë në teatrin "Migjeni"; është publikuar e gjithë pjesëmarrja e bashkëpunimi me simotrat tona në Kosovë, me Shoqatën e vëllazërisë Kosovë-Malësi e Madhe e pagëzuar me emrin "Martin Dreshaj"; në Mal të Zi, në veçanti me Shoqatën "Dede Gjon Luli"; në Kosovën Lindore, në Rrozhajë me klubin letrar "Ora e Maleve"; në Istog, me klubin "Ora letrare"; në Peje e në Deçan, në Prizren e në Klinë, në Skenderaj e në luginën e Rugovës, në Tuz e në Ulqin. Kjo gazetë në çdo muaj ka pas një gjëmim jo të vogël, në të mirë të bashkësisë sonë prej nga jemi, në të mirë të bashkësisë ku

jetojmë.

Por kjo gazetë nuk mund të dilte pa kontributin financiar të 197 kontribuuesve. Këta kanë harxhuar jo pak nga djersa e tyre për botimin e kësaj gazete, gjithsejtë 4 033 090 leke, që nga 2 000 leke e deri 1 155 500 lekë. Më kryesorët janë: Gjergj Leqejza 56 numra gazete, me 1 155 500 lekë; Ndue Ftoni 42 numra gazete, me një shumë prej 875 300 leke; Kryesia e Shoqatës Atdhetare "Dukagjini" 15 numra, me një shumë prej 143 840 leke; Kole e Gëzim Çardaku 6 numra, me 113 000 leke; SIGMA për 113 herë, me 226 000 leke; Mhill Prroni 4 numra, me 82 000 lekë; Bal Vuksani 4 numra, me 65 000 leke; Anton Kosteri 4 numra, me 82 000 leke; Gjergj (Gjek) Sokoli 3 numra gazete, me 42 000 leke; Gjergj Vocaj 3. 5 numra gazete, me një shumë prej 56 000 leke; Vate Musa 3 numra gazete, me një shumë prej 57 000 leke; Pal Lera 3. 5 me një shumë prej 55 500 leke; Pal Gjollaj 2. 5 numra gazete, me 47 000 leke; Donika e Agim Martini 2 numra, me 41 000 leke; Lulash Gjelloshi 2 numra, me 41 000 leke e të tjerë e te tjerë. Mirënjohje për të gjithë! I urojmë me shprehjen popullore "Paçin e dhënçin!"

Në emër të Shoqatës Atdhetare "Dukagjini", në emër të Kryesisë së saj, në emër të redaksisë së gazetës, të gjithë artikullshkruesve dhe të gjithë mundësorëve, ju premtojmë, se gazeta "Dukagjini" do të eci pa u ndalur në misionin e saj, për të ndikuar sa të jetë e mundur në edukimin e shoqërisë, në emancipimin më shumë të saj, në realizimin e MISIONIT të Shoqatës: "Puna dhe përpjekjet që duhen bërë, krahas vijimit të njohjes së mëtejshme e promovimit të vlerave të zonës së Dukagjinit, për emancipimin shoqëror të dukagjinasi kudo janë, me objektivin që si qytetar të mirë e në bashkëpunim me njeri-tjetrin, të ecim përpara drejtë standardeve evropiane".

Ftojme kudo janë intelektualët dukagjinasi e shkodrane, malësorë, dardanes dhe kudo janë shqiptaret, secilin që e mendon se e gjene veten te gazeta "Dukagjini", dhe do ta gjeje veten, të shkruaj, duke pasur parasysh katër kërkesat e rregullores së saj, që ti shërbejnë punës për realizimin e misionit të shoqatës, se realizmi i këtij misioni do të ndikojë fuqishëm në ecjen përpara drejt standardeve Evropiane, pa të cilat nuk mund të ecet drejt së ardhmes.

Në mbyllje ju themi "GEZUAR arritjen e numrit 200 të gazetës dhe me faqe të bardhë në të ardhmen e kësaj gazete!"

**Ndue Sanaj
e Luigj Shyti**

MUNDËSORËT E BOTIMIT TË GAZETËS DUKAGJINI

197 vete, që nga 2 000 leke dhe deri në 1 155 500 lekë, gjithsejtë 4 033 090 leke

n/r	Emir e mbiemri i mundësorit	Numri i gazetave
1	Gjergj Leqejza	56 numra
2	Ndue Ftoni	42 numra
3	Kryesia e Shoqatës	15 numra
4	Bale Vuksani	4 numra
5	Pal Lera	4 numra
6	Anton Kosteri	4 numra
7	Mhill Prroni	4 numra
8	Gjergj Vocaj	3 numra
9	Vat Musa	3 numra
10	Pal Gjollaj	3 numra
11	Gëzim Çardaku	3 numra
12	Pal Troshani	2 numra
13	Zef Gjeta	2 numra
14	Armir Grimaj	2 numra
15	Ndoc Çardaku	2 numra
16	Lulash Gjelloshi	2 numra
17	Kole Çardaku	2 numra
18	Donika e Agim Martini	2 numra
19	Kujtim Funiçi	2 numra
20	Q.G. "Hapat e Lehte"	2 numra
22	Gjek (Gjergj) Sokoli	2 numër
23	Banka Credins Shkodër	1 numër
24	Pëllumb Kulla	1 numër
25	Marash Plepi	1 numër
26	Gjin Pjetër Kodra	1 numër
27	Kole Tonaj	1 numër
28	Ndue Shurlaj	1 numër
29	Ndok Piniqi	1 numra
30	Zef Gj. Nika	1 numra
31	Dede Fusha	1 numër

32	Leke Sokoli	1 numër
33	Gjollalin Shyti	1 numër
34	Agim Dardha	1 numër
35	Prele e Mri Kroj	1 numër
36	Pëllumb Shqau	1 numër
37	Alfred Zef Bari	1 numër
38	Pjetër Gjeta	1 numër
39	Tonin Marku	1 numër
40	Edmond Tërthorja	1 numër
41	Sokol Cubi	1 numër
42	Mirash Ndrezaj	1 numra
43	Nikoll Vocaj	1 numër
44	Tom Ndoka	1 numra
45	Zef Nika	1 numër
46	F.Fusha e P.Kroj	1 numër
48	N.Marashi e K.Funiçi	1 numër
49	K.Çardaku e P.Shkani	1 numër
50	Gjon Dukgilaj e B3P	1 numër
51	SHELL e SHAD	1 numër
52	M.Prroni, F.Ndoja e Gj.Kodra	1 numër
53	Ndue Nika e Anton Kosteri	1 numër
54	Miri Babaçi e Besnik Hoxha	1 numër
55	Pjetër Gera e Zef Gripi	1 numër
56	Gjergj Vocaj e Ndue Shurlaj	1 numër
57	Gjon Dukgilaj e Mhill Shkalla	1 numër
58	M.Troja, P.Marku e P.Molla	1 numër
59	Gjin Zhuja e Zef Gjergj Nika	1 numër
60	Marash Mici e Tonin Gjoni	1 numër
61	M.Marashaj, V.Peshkaj e M.Kopsaj	1 numër
62	P.Troshani, N.Pali e SHAD	1 numër
63	Komp.Sig. "Dukagjini"	6 herë
64	SIGMA dega Shkodër	108 herë

GAZETA, “KARTA E IDENTITETIT” TË SHOQATËS ATDHETARE “DUKAGJINI”

Gjon Fierza

Inxhinier në AKM, Tiranë

Gazeta e shkruar ka qenë ndër shpikjet më të mirë të shekullit XIX, ndonëse jo e panjohur më parë arriti të marrë formën e saj të përkryer pikërisht në atë shekull, me lajmet dhe informacionet që jep. Nëse vimë në shekullin tonë, ku Shoqata Atdhetare “Dukagjini” u themelua në vitin 2003 së bashku me gazetën e sajë “Dukagjini”, mund të themi se këto së bashku janë ndër punët më të mira që kanë bërë dukagjinasi në këtë shekull të ri. Nëse ju referohemi misionit dhe objektivave të shoqatës kemi:

- Të përfaqësojë, të mbrojë dhe të paraqesë vlerat e trashëgimisë kulturore, historike, si dhe në të gjitha fushat e kësaj treve.
- Sigurimin dhe përmirësimin e vazhdueshëm të resurseve ekologjike dhe turistike të Dukagjinit.
- Të punojë për të siguruar një pjesëmarrje sa më dinjitoze në tërë jetën shoqërore, në proceset vendimmarrëse në mbrojtje të paqes dhe të demokracisë.
- Të punojë për njohjen dhe paraqitjen e të gjithë personaliteteve të njohur në fusha të ndryshme të shkencës, kulturës, sportit, artit, e tjerë.

Këto objektiva nuk do të mund të realizohen dhe shoqata do të ishte pa zërin

Dukagjini

Botim Periodik i Shoqatës Atdhetare “Dukagjini”, Viti i XVII i botimit, nr. 199, Maj 2020

Nr. Llog. UNIONBANK 510367047020112, Shkodër - Albania, Tel. 00355674001940, internet: www.shoqatadukagjini.com, Kryeredaktore: Suela Ndoja, Çmimi 30 lekë / 1.5 euro

e domosdoshëm, e pa lidhur me anëtarët e sajë nëse nuk do botohej gazeta “Dukagjini”. Në 17 vite jetë dhe me 200 numra të botuara, Gazeta Dukagjini zë një vend të rëndësishëm në e mediat e pavarura në vend. Ajo shpërndahet rregullisht nga Shkodra, në Tiranë, në Lezhë, në Rrafshin e Dukagjinit (Pejë). Ajo si një tribunë e mendimit të lirë ka promovuar vlerat e natyrore dhe njerëzore të Dukagjinit, është koherente dhe objektive në trajtimin e problemeve të sotme që lidhen me Dukagjinin dhe dukagjinasi dhe jo vetëm. Të shkruari në këtë gazetë është një kontribut i secilit që ka diçka për të ndarë me bashkrahinarët e tij dhe më gjere, pa shpërblim, por si një pasion që ai të mund të kontribuojë sadopak për Dukagjinin dhe banorët e tij. Kur diçka bëhet me pasion pa pagese dhe presion, gjithmonë ka vlerë. Është kjo vlerë, sipas meje ndër arsytet që gazeta vazhdon të botohet rregullisht çdo muaj dhe me përmbajtje interesante, kjo e lidhur ngushtë me donatorët që kontribuojnë në

shtypjen dhe shpërndarjen e sajë.

Për vështirësitë e tejkaluara, rritjen dhe sukseset e gazetës, kanë meritë dhe duhen falënderuar, që nga kryeredaktori i parë z. Prelë Milani, në vazhdim, Lazer Kodra, Luigj Shyti e znj. Suela Ndoja. Vendosija e bashkëpunimit jo vetëm nga redaksia e gazetës, por dhe kryesia e shoqatës për të nxitur e shkruar në gazetë është një aspekt i rëndësishëm i punës në vazhdim që

ka çuar në sukses.

Jemi në një kohë, kur brezi i të rinjve ose i atyre që dinë të përdorin internetin kanë hequr dorë disi gazetën të printuara. Por që të mund të pakësohet ky ndikim kërkohet që në gazetën tonë të mund të ketë sa më shumë emra të rinj në moshë me shkrime. Është kjo një sfidë për redaksinë dhe kryesinë e shoqatës. Por, nuk duhet harruar, se gazetën e printuara kanë marrë rolin e një dossier-i, njerëzit janë më të prirë që të lexojnë historinë e së kaluarës, fakte të pashfaqura më parë dhe që bëhen intriguese për këdo që i lexon. Gazeta “Dukagjini” në 200 numra ka mjaft artikuj të tillë, që kanë mjaft vlera, të cilat brezi i të rinjve duhet ti dijë dhe përvetësojë.

Kënaqësi të uroj për suksese të mëtejshme Shoqatës Atdhetare “Dukagjini”, të gjithë ata që kontribuojnë në botimin e gazetës “Dukagjini”, që nga numri 200 të shkojë në 200 vite jetëgjatësi.

GJITHÇKA DUHET TË DIHET PËR ETIKEN MJEKËSORE

Për etikën është e vështirë të jepet një përkufizim i saktë ose të përcaktohen vlera dhe rregulla (principe) që përcaktojnë qendrimin e mjekut. Shoqëria u kërkoi mjekve të ndjekin një “moral”. Sot është i keqinterpretuar, nga që kujton shenimet filozofike dhe i referohet një faji individual. Po ashtu shprehja “moral mjekësor” shpesh është zëvendësuar me “etikë mjekësore”. Në fakt etika vjen nga fjala greke “ethos”, që do të thotë “zakon” dhe nga fjala “moralis” në latinisht që do të thotë “zakon-moral”, të cilat janë sinonime.

Etika mjekësore—sot vlersohet si sjellje private dhe publike e njeriut të çdo profesioni, që gjykohet në raportin e sjelljes së tij krahasuar midis të mirës dhe të keqes në favor të principeve të mira. Nocioni etikë mjekësore sot nuk raporton përgjegjësinë personale të secilit person, në praktikën mjekësore. Për kohët e fundit përdorimi etikë mjekësore kufizohet në rregulla kolektive (gjë që e afron me Deontologjinë) ose në rregulla që përdoren në kërkimet mjekësore (që e afron me Bio-etikën).

Si përkufizim etika mjekësore dikton rregulla, sjellje të mjekut, kur në praktikën e tij bën thirrje pacientit që ballfaqohet me zgjedhje mjekësore dhe sidomos kur paraqiten rrjedhoja që është e vështirë për ti vlersuar. Qëllimi i mjekut, do duhet të diktohet nga sjellja e tij morale që mbetet e njejte: - të bëjë mirë sa të jetë e mundur me çdo mjet: dhe në të njëjtën kohë “të mos bëjë keq” sipas shprehjes Latine “Primum non nocere”, “në radhë të parë mos dëmto”. Në pamje të parë gjithçka duket e thjeshtë, por paraqitja të genjen, të mashtron. Nga që çeshtja shtrohet të dihet çfarë kriteresh janë të lejuara në shoqëri për të garantuar se behet mirë. Teoritë që

disponohen për ti dhënë përgjigje kësaj pyetje: Disa i referohen një ideali shumë më të lartë, të tjerët i drejtohen një identiteti të përkryer, një hyji transcendent (një mendje hyjnore) burim i rregullave të sjelljes njerëzore dhe një grup: tjetër vlersojnë në mënyrë pragmatiste duke u nisur nga rezultatet.

Për mjekun; nuk bëhet fjalë të përdoren teori; për ti jepet përgjigje kësaj çështje rast pas rastit dhe konkretisht duke marur konsentin (pëlqimin) e pacientit për çfarëdo procedurë të përdorur.

Për ata ka rëndësi të zgjidhet e keqja më e vogël, do të thotë të paksohet dhimbja, vuajtja, kjo nuk do të thote aspak se mjeku nuk ka asnjë bindje morale ose nuk kërkon të praktikojë një model.

Sidoqoftë veprimtarit kërkimore dhe klinike do ti nënshtrohen një shumice kriteresh praktike, që janë ligje dhe aplikime profesionale të kolegeve bashkëpunues dhe të palëve ndërvepruese.

Mjeku po ashtu është i detyruar të bëjë llogaritë e zgjedhjeve të veta në funksion të eksperiencës personale shkencore duke përpunuar strategji për të zvogluar vuajtjet.

Etika dhe ligji

Mjeku u bindet ligjeve ose rregullave që vendos shoqëria ku jeton. Pra, si aplikon ligjet etikë mjekësore në sensin juridik të temës: kodi i shëndetit publik, dekretet ministeriale, rekomandimet protokollare etj. duke u mbrojtur kështu nga reziqet në proces. Ligjet, megjithatë nuk është e lehtë për ti përdorur (aplikuar) dhe mund të ketë vend për konflikt në koshjencën dhe eksperiencën e mjekut. Për natyrën e vet normative nganjëherë frenohet çdo iniciativë personale, gjë që çon dhe në kategorizimin e të sëmurëve duke i izoluar ato (si në kuti) e duke i konsideruar ato si objekt dhe jo si subjekt (përsone) që vuan. Në anën tjetër shkenca funksionon pa ndërprer me mjete të reja diagnostike dhe terapeutike.

Sot janë krijuar situata të pa imagjinuara më parë, por ama po veprohet për ditë në botën moderne si: trapiantet (transplantimet e organeve), vendosja e protezave valvulare artificiale, protezave të gjurit, koxo-femorale, By-pass koronare, angioplastike me vendosje të stenteve etj. kontrolli i riprodhimit ose manipulimet

Vijon në faqen 12

MARTIN ARRA, NJË JETË TË TËRË NË SHËRBIM TË ARSIMIT

Bashkësisë së mësuesve pensionist dukagjinas ju shtua kohët e fundit edhe Martin Arra, një ndër themeluesit e shoqatës atdhetare Dukagjini, të cilin moshë e detyroj që ta ndërpriste kontributin e tij në sektorin e arsimit të cilit i shërbej për shumë dekada.

U lind nga mesi i prillit 1955 në fshatin Nicaj-Shosh, në një familje zëmadhe në të gjithë Dukagjinin, e cila shquhej për bujari, mikpritje e veti të tjera malësore, ku gjithmonë ishte në pararojë të ndryshimit dhe ndër të parat që përkrahu të renë e progresin

Ishte i biri i Prekë Gjelošit, i cili ishte në elitën e burrave të Shoshit dhe Dukagjinit, si dhe i Shkurte Zefes, e cila u shkri si qiri për nder e burrit, për të mbajtur lart emrin e familjes së burrit. Në këtë mjedis u rrit dhe u edukua Martini duke marrë më të mirën nga prindërit, duke u bërë trashëgimtar i denjë i tyre. Mbasi mbaroj arsimin 8 vjeçar në vendlindje, edhe pse në vështirësi ekonomike si gjithkush për kohën, vazhdoi shkollën e mesme në Koplik, dhe pastaj, për të shtuar aftësitë e tij shkencore e profesionale, përfundoi edhe shkollën e mesme pedagogjike "Shejnaze Juka" të Shkodrës dhe filloj rrugëtimin e gjatë si mësime dhënë. Për arsye objektive familjare nuk e vazhdoi shkollën e lartë, por këtë mungesë e kompensoj duke qene shumë studiues, duke shtuar çdo ditë aftësitë shkencore e metodologjike.

Edhe Martini ka pas mundësi që mbas nëntëdhjetës ta blejë një diplomë, siç kanë bërë shumë të tjerë në vitet e demokracisë, duke shtuar sado pak financat, por nuk e bëri. Për të rëndësi kishte me pas diçka në kokë e jo në letër.

Gjeografia e shkollave ku Martini dha mësim është shumë e gjere. Detyrën e shenjtë të mësuesit e filloj në Toplanë e largët dhe po aty e vazhdoi për disa vite edhe mbas shërbimit ushtarak, vite që pata fatin të njihem e të punoj edhe unë me Të. Pastaj ne zonën e Shoshit fillimisht në Ndrejaj dhe 18 vjet në Palaj-Shosh, mësues e drejtor shkolle. Gjatë viteve që punoj në Dukagjin, duke parë përgatitjen e tij të lartë, duke u nisur edhe nga nevojat e shkollës, ju ngarkua detyra me dhanë mësim në ciklin e lartë të 9 vjeçares.

Edhe Martini mbas nëntëdhjetës u përfshi në lëvizjen demografike për një jetë më të mirë dhe u vendos në qytetin e Shkodrës, i cili me shumë mund e djersë bëri strehën e re të banimit të cilën erdhi duke e përmirësuar gjithnjë e sot nuk ja ka kujt lakmi, gjithçka me forcat e veta.

Mbas largimit nga Dukagjini, fillimisht punoj disa kohë në Prekal pak kohë në Bërdicë dhe 10 vjet në Kukël e 8 vitet e fundit në shkollën 9 vjeçare në Barbullush. Kudo ku punoj, puna e tij ishte gjurmëlënëse e me rezultate. E karakterizonte ndërgjegjja dhe korrektësia në punë. Shquhej për një përgatitje ditore cilësore e sistematike. Përdorte metoda bashkëkohore mësime dhënë, duke i

pasuruar ato, duke shmangë tradicionalet, të cilat nuk i qëndronin kohës. Nxënësin gjithmonë e konsideronte objekt dhe subjekt të mësimit. Nuk lejonte që të kishte nxënës pasiv, por të gjithë në punë. Kishte aftësi drejtuese. Në çdo kohë nxiste punën e pavarur të nxënësve, sigurisht të udhëhequr nga Ai. Të gjitha këto bënin, që rezultatet të vinin dhe Martini ka qene në pararojë të rezultateve të larta në procesin mësime-educativ në të gjitha shkollat ku ka punua. Në klasat ku ai ka dhënë mësim

nuk kishte nxënës analfabet funksional, siç po flitet rëndomtë kohët e fundit, sepse sipas Tij, kjo varet vetëm nga puna e mësuesit. Në punën e tij Martini ka pasur aftësi të rralla komunikuese, duke pas për bazë trekëndëshin mësues-nxënës-prind. Në çdo kohë ka tërhequr mendimin dhe kërkuar ndihmën e prindërve për të pasur progres ecuria e fëmijëve të tyre në procesin mësime dhe edukativ. Pra, nuk është vetëm mësime dhënë, por edhe edukator.

Me punën dhe sjelljen e tij, kudo ku ka punuar, ka fituar respektin e të gjithëve. Është fjalëpakë e punë shumë. Flet vetëm atëherë kur bindet se i dëgjohej fjala apo mendimi i tij i mençur. Tek Ai janë në harmoni të plotë vetitë e virtytet më të mira të trashëguara që i qëndrojnë kohës, me edukatën qytetare të marr që në rini deri në ditët e sotme, duke u bërë kështu një njeri i respektuar dhe i dashur për çdo moshë. Është shumë i vendosur, vital e me një karakter të fortë, i aftë për t'i çuar gjërat deri në fund. Sa i dashur dhe i respektueshëm që është, aq është i papajtueshëm edhe ndaj të metave dhe mangësive që vëren në punë e shoqëri, duke mos qene konformist.

Për punën e mirë në sektorin e arsimit Ai ka marrë shumë vlerësime nga instancat e arsimit dhe pushteti vendor e qendror, megjithëse kontribuues si Martin Arra duhet të kenë vlerësim edhe më të madh.

Martini ka qene dhe është edhe prind e familjar shembullor. Bashkë me bashkëshorten Dalinë (edhe Ajomësuese), lindën, rritën dhe edukuan katër fëmijë të mrekullueshëm: Zamirën, Gentianin, Ermirën dhe Gentianën, të cilët edhe ata

partiak në pluralist dhe demokratik, por mbeti i zhgënjyer për mënyrën sesi erdhi, ecurinë e tij si dhe për shumë plagë të reja që ai krijoj. Është shembull në zbatimin e rregullave dhe sjelljen në jetën urbane. Është shumë i përpiktë në zbatimin e ligjeve të kohës. Megjithëse po largohet nga arsimit ku kontribuoj aq shumë, është i keq ardhur që nuk po e len shkollën në nivelin që ai dëshiron.

Në emër të ndryshimit, të liberalizimit dhe modernizimit, shkolla shqiptare u la të humbë në labirintin e vet tranzicional, duke bërë shumë regres në të mësuar dhe edukim. Shkolla është kthyer në eksperiment ku mësuesit i kërkohet me plotësua gjithfarë formularësh e letrash dhe nuk ju kërkohet se sa nxënësit pajisen me dije shkencore të qëndrueshme, sa punohet për edukimin e tyre dhe si përgatiten për jetën, pra shkollën e ka mbuluar formaliteti e fiktiviteti. Me largimin e mësuesve të vjetër si Martin Arra, për arsye moshe, të cilët në punë i ka karakterizuar ndërgjegjja e lartë e përkushtimi, sigurisht që bie niveli i arsimit për arsye se stafeta nuk kalon në duar të sigurta, sepse mësuesit e ri nuk e kanë impenjimin e duhur në punë si paraardhësit e tyre.

OPINJONE:

Elida Halili - drejtoresha e shkollës 9 vjeçare "Lush Kola" Barbullush:

"Mirënjohje e respekt për kontributin e çmuar të dhënë ndër vite në edukimin e brezave. Do të mbetet gjithmonë model për nxënësit dhe kolegët. Do të na mungojnë këshillat dhe fjalët e tij të urta. Jemi krenar që ishim pjesë e rrugëtimin të tij".

Kolë Çardaku: "Me Martinin kam punuar shumë vite në Toplanë, Shosh e Prekal. Ishte shembull dhe korrekt si në përgatitjen për mësim dhe kryerjen e të gjitha detyrave që i ngarkoheshin". **Zef Toka**, si bashkëvendlindas, "Punova mbi 18 vjet me Të. Nuk i bënte puna vaj. Përkundrazi ishte shumë rezultativ si mësime dhënë dhe edukator".

Agim Faslja: "Me Martinin jam njohur që në gjimnaz dhe e kam pasur koleg në Toplanë dhe në zonën e Bushatit. Ai mëshiron modelin e mësime dhënë për të cilin shkolla ka aq shumë nevojë edhe sot. Ka qene shumë vizionar dhe i përkushtuar për ta justifikuar detyrën e shenjtë të mësuesit".

Paraqitëm copëza nga jeta gjurmëlënëse e deritanishme e mësuesit Martin Arra, i cili po largohet nga arsimit, por, me vitalitetin e tij që e karakterizon, do të jetë aktiv edhe në të ardhmen në jetën familjare e shoqërore. Nuk do të na mungojnë ndihmesa dhe këshillat e tij kush do ja kërkojë.

I urojmë shëndet të plotë, të ketë vite pensioni sa vite pune në të mirë të familjes dhe shoqërisë.

Prelë SHYTANI,
Shkodër, qershor 2020

AT SHTJEFËN GJEÇOVI ME RRËNJË FAMILJARE NË THETH

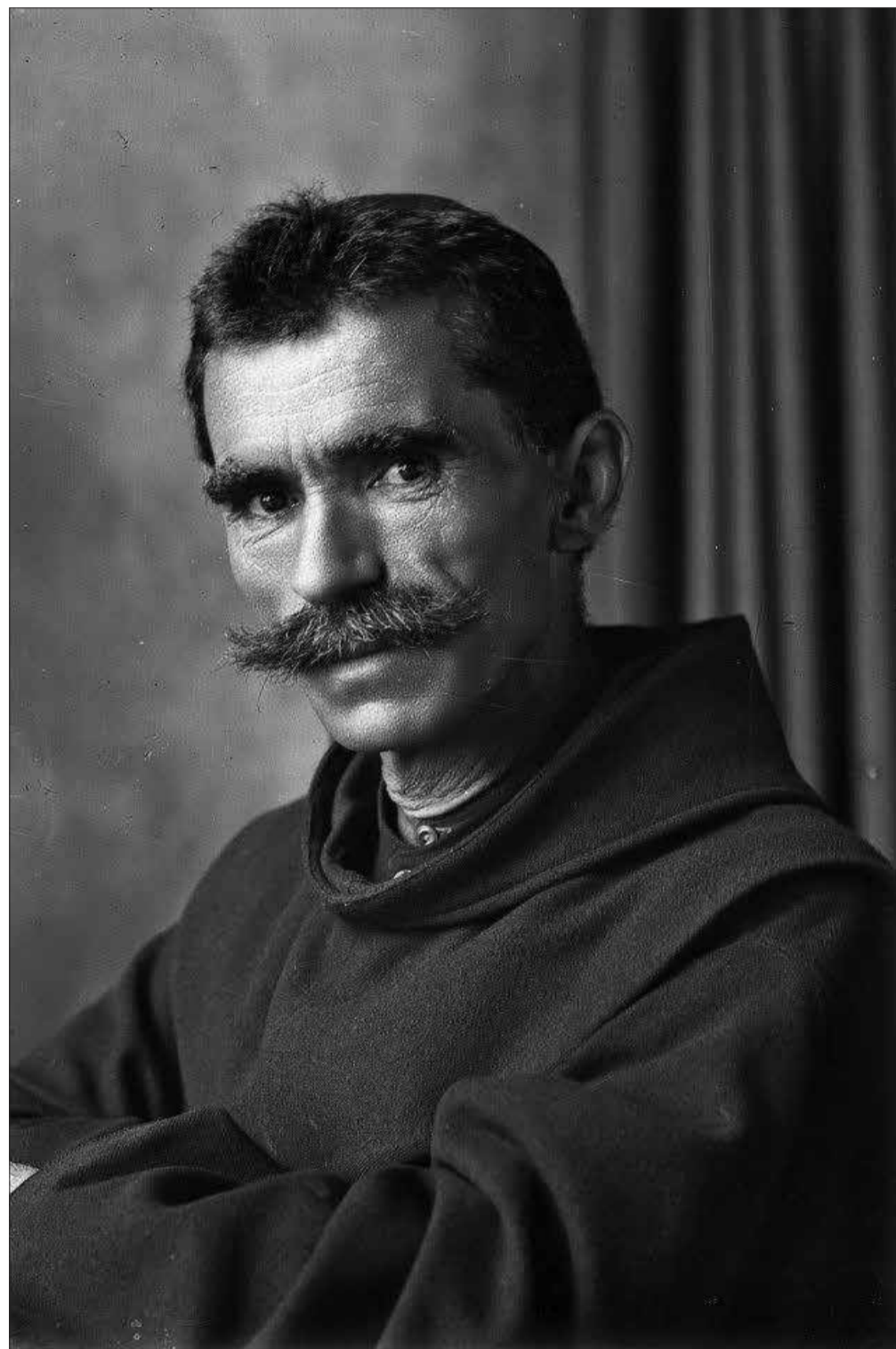
1. Disa kohë më parë më kërkon takim një burrë diku rreth të shtatëdhjetave. U takuam një ditë në Shkodër, u prezantuam me njëri tjetrin, dhe pa na ardhur ende kafja, filloj të më quante vëlla. Ishte i mbajtur mirë, i urtë, i kulturuar, i shkolluar mirë, inxhinier nga profesioni, por dashamirës edhe në fusha të tjera, e veçanërisht, ishte shumë i intersuar për historinë e paraardhësve të tij. Ai sot banon në Durrës. Kishte dëgjuar diku emrin tim, dhe dëshironte që të takoheshim. Nga biseda që bëmë, ëmblësia e të biseduarit, sinqeriteti që tregoi, më krijonin bindjen se kisha të bëja me një njeri të mirë, me interesa shumë shoqërore, dhe për probleme që lidheshin me fisin e tij në kërkim të rrënjëve të kahershme. Ai kishte sjellë me vete një libër me autor kushririn e tij, Toninin, i cili bënte fjalë për Alajit e Kryeziut në Pukë. Ky është Hil Alija.

Ai ishte i bindur se të parët e tij e kishin burimin në Shalë, por kërkonte edhe më shumë, për të gjetur plotësisht vëllazërinë. Ishte takuar edhe me zotin Zef Sokol Vladaj dhe kishin biseduar. Ai i kishte treguar se vëllazëri "Gjeçaj" ka në Theth. Ishte kjo arsyeja që po takoheshim. Libri që më kishte sjellur ishte jo i madh nga volumi, por i bukur në pamjen e parë, me shumë foto, me të dhëna interesante, që për mua krijoi përshtypjen e një botimi me shumë vlera, për nga problemi që trajtonte, për fotot e publikuara, për lidhjen, për punën e kujdesshme të autorit, etj.

Pak vite më parë në një libër timin kam shkruar: "Kryeziu është një fshat i Pukës, lidhjet e tij me paraardhësit në Shalë ... nuk i kemi të qarta, pasi nuk kemi mundur të gjejmë ndonjë dokument apo gojëdhënë, por At Gjon Karma në librin "Ndër Malet Tona" shkruan: "Në Kryezi (Pukë) në fillim të viteve '30 të shekullit të kaluar ka edhe 4 shtëpi pultakë, 1 shtëpi mardedaj, 2 shtëpi shaljanë...". Mardedaj është një vëllazëri në Theth. Ndoshta shtëpia që përmendë At Gjon Karma mund të rrjedh nga kjo vëllazëri. Por as për këte as për të tjerat nuk kemi mundur të gjejmë ndonjë lidhje apo të dhënë tjetër".

Në vitet '30, kur ishte famullitar atje, At Gjon Karma shkruante se, Kryeziu është një fshat me panoramë të bukur, me livadhe e fusha të gjëra dhe pjellore, i rrethuar me kodra të bukura e male të veshura me pyje sidomos pishe që të kënaqin syrin. Në këtë kohë kishte rreth 70 familje, katolik e mysliman dhe përbëhej prej disa fiseve të ndryshme si Orosh, Pult, Spaç, Gojan, Kushnen, Mardedaj (Dukagjin), Shalë, Gjinaj, Kabash, Rrapaj, Berishë, Iballas. Në kohën kur shkruan At Gjonni, ky fshat përbëhej nga lagjet, Orosh, Kodra e Gegës, Gegaj, Gojan, Mejdan, Fercojë, Grezdë, Gjogjinaj. Në atë kohë, në pikpamjen administrative shtetërore,

Kryeziu, përfshihej në nënprefekturën e Mirditës, ndërsa nga ana kishtare shkonte me Dioçezën e Sapës. Prej vitit 1907 u bë famulli në vete. Kryeziu ka pasur Kishën e Shën Prëndes, Kishën e Zojës dhe Kishën e Shën Nikollit (Shënkollit).

Pjesën më të mirë të tokës e kishin në pronësi "zotnit e Kryeziut". Kur ata, që punonin aty, blenë tokën e "zotnive", dhe nuk pranuan që të punonin deri 70 ditë në vit si bujq të tyre ndryshoi puna, shkruan At Gjon Karma. Ky ndryshim erdhi nga fundi i shekullit XIX, e sidomos pas shpalljes së pavarësisë.

Fisi Alija i Kryeziut në Pukë është vendosur fillimisht në lagjen Gegaj, që e përmendë At Gjon Karma.

Këta kanë për paraardhës vllazninë Gjeçi. Ma vonë janë vendosur në Lajthizë, tregon bashkëbiseduesi Hil Alija.

Sipas atyre njohurive që ka, zoti Hil Alija thotë se familja "Gjeçi", janë vendosur në Kryezi rreth vitit 1730, që i bie

rreth 290 vjet më parë.

Kryezi është emër vendi (toponim) dhe nuk ka lidhje me emër njeriu. Emërtimi Kryezi "është rezultat i një shpati mali, përsipër vendit ku jetojnë banorët e Kryeziut, i cili ishte një pyll i madh pi-

06.09.1996. Mark Dodë Alia është lauruar me udhërin "Nënë Tereza" me dekret nr. 7138 datë 28.10.2011 të Presidentit të Republikës. Dedë Ndue Alija i lauruar me titullin "Qytetar Nderi" nga Bashkia Fushë Arrëz me vendimin nr.33 datë 12.10.2009. Tom Alija "Qytetar Nderi" i komunës "Qafë-Mali" datë 28.03.2014. Gjovalin Alija "Qytetar Nderi" bashkia Pukë me vendim nr.8 datë 23.01.2019. Tonin Dedë Alija, biznesmen i njohur me kompanin e tij "Ardeno" me shtrirje në disa vende të ballkanit e deri në Itali, i lauruar me titullin "Mjeshtër i Madh" me dekretin nr.7934 datë 25.01.2013 të Presidentit të Republikës si dhe me "Bekimin Apostolik" nga Papa Francesku, Vatikan datë 13.11.2014, duke shënuar kështu një rast unik në trevat shqiptare ku në gjithë historinë e Papatit të Romës, dy Papë vizitojnë Shqipërinë dhe secili prej tyre bekon një pjesëtar të kësaj familje. Fisi Gjeçi ka pasur dhe ka përkushtim të madh për kishën dhe besimin.

"Në Janjevë, shkruan Ruzhdi Mata autori i monografisë kushtuar Gjeçovit, prindërit e Gjeçovit, gjyshti apo ndoshta stërgjyshti, kishin ardhur prej shumë vitesh më parë". Ata u larguan nga malësia e Pukës për një jetë më të mirë. U vendosën në Janjevë, ndoshta sepse ishin të gjithë shqiptar dhe kishte një farë zhvillimi për kohën deri edhe shkollë që ishte hapur qysh nga viti 1671, e diku thuhet që nga viti 1610. Kishte një kishë të madhe. Në Janjevë ruajtën, për një kohë të gjatë mbiemrin "Kryeziu" siç është bërë shumë herë edhe nga të tjera grupe popullore që kanë lëvizur dhe për të mos harruar rrënjët, por edhe për të treguar të tjerëve se janë të lidhur më vendlindjen për tu përballur me ngjarje të ndryshme.

Vendosja e re, në kufinjët ku popullsia shqiptare takohej me ndikimin sllav, ndikoi në transformimin e mbiemrit nga "Gjeçi" në Gjeçov, emrin e plakut Pjetër në Petër, ose edhe nga Pepë në Petër, etj. Në këtë mjedis shqiptar u rrit ai fëmijë të cilin e pagëzuan me emrin Mëhill, por që shkurt e thërrisnin Hilë.

Autori i librit Tonin Alia, "Aliajt e Kryeziut (Pukë) paraardhës të Gjeçovit", thekson se janë të një linjë gjaku me fratin Shtjefen Gjeçovi, sepse "këtë e kanë vullosur në të gjallë të tyre, At Shtjefen Gjeçovi me gjyshin tim Ndue Dodë Alia". Edhe brezat i lidhin pa asnjë problem. Në Kryezi nuk ka asnjë familje tjetër, që mban apo trashëgon mbiemrin "Gjeçi", shton autori.

3.

At Shtjefni u lind më 12.7.1874 në Janjevë të Kosovës dhe u vra pabesisht me 13 tetor 1929 në Zym të Hasit. Në Jajevë, prindërit e Gjeçovit, gjyshti apo ndoshta stërgjyshti kishin ardhur prej shumë vitesh më parë. Ata u

shash dhe dukeshin gati në ngjyrë të zeze në kontrast me bimësinë tjetër, shpjegon Agim Çauholli, kur punonte mësues atje dhe ka mbledhur, referuar e botuar në revistën pedagogjike të rrethit të Pukës, toponime të Pukës, në vitet 1979.

2.

U bë familje e madhe kjo e Alijave të Kryeziut në Pukë, e cila arriti që të jetojnë në një shtëpi me 62 pjesëtarë në vitin 1965, dhe e "njohur në gjithë veriun shqiptar".

Dera e madhe e "Alijave" të Kryeziut ka marrë vlerësime të shumta kombëtare e ndërkombëtare. Ndue Dodë Alija është lauruar me "Bekim Apostolik" nga Papa Gjon Pali II në Vatikan me datë

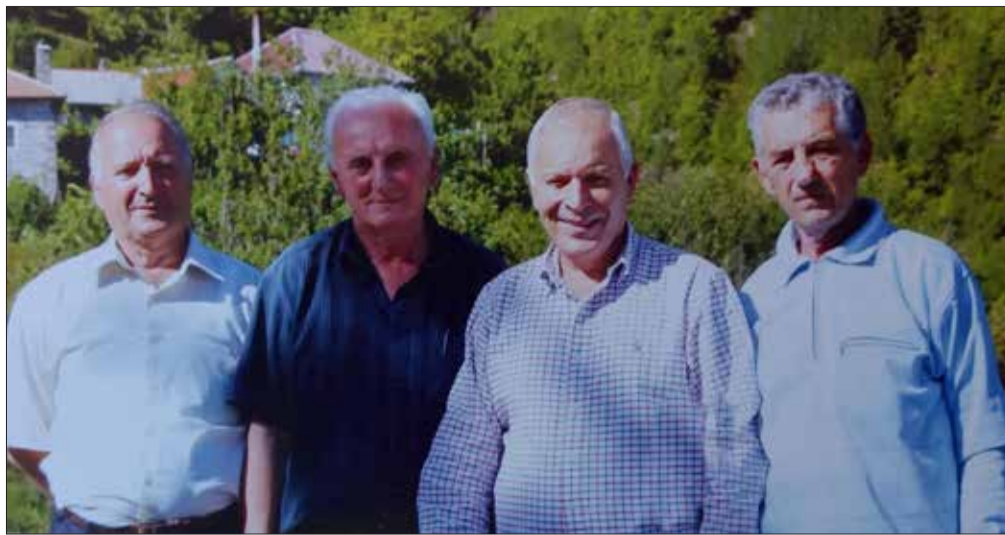
detyruan të largohen nga Malësia e Pukës për një jetesë më të mirë. Për një kohë të gjatë ata mbajten mbiemrin “Kryeziu” për të treguar vendin e prejardhjes së fundit, por pastaj filluan të mbiemroheshin me emrin e të parit të familjes së tyre “Gjeçi”. Gjeçovi, shumë vjet më vonë do ta përdorte si mbiemër emrin “Kryeziu”, e sidomos kur punoi dhe jetoi në Kosovë. Ai, kur po rregjistrohej në shkollë në Shkodër deklaronte se quhej Hilë, baba e kishte emrin Mat dhe vinte nga Janjeva. Të parët tonë janë nga Kryeziu i rrethit të Pukës. “Gjeçi” e kanë pas quejt të parin e fisit tonë. Nanën ma quajnë Ana, shpjegonte Gjeçovi i ardhshëm.

Kur shugurohet meshtar ndryshon emrin, sipas rregullit kishtar, nga Mëhill në Shtjefën, ndërsa me dëshirën e vet ndryshon edhe emrin e babës nga Mat në Konstandin, duket si adhurim ndaj Konstandinit të Madh. Linja e fratit, në Janjevë, ka ecur më ngadalë në breza se të afërmit e tij.

At Shtjefni punoi në disa famulli, në disa edhe duke u kthyer për së dyti, që nga Zara e Dalmacisë, Vlorë, Kosovë e disa famulli në territorin e Shkodrës dhe Pukës. Nga vjeshta e vitit 1916 deri në fillim të verës së vitit 1917, ishte famullitar në Theth. Në këtë fshat bëri kërkime folklorike, në vazhdim të atyre që kishte mbledhur më parë në zona të tjera. Në vitet e mëvonshme, Gjeçovi, merret edhe me kërkime dhe studime arkeologjike dhe që i pari shqiptar që hyri në Shpellat e Gajtanit në vitet 1921-1923, që u interesua me piksynime shkencore në këtë zonë, me gjithë mundësitë e pakta materiale që kishte. Në njërin prej shpellave ka shkruar emrin e vet me flakën e pishës që duket edhe sot, shkruan Prof. Tonin Fistani, kur u muar me eksplorimin dhe studimin e këtyre shpellave e materialeve të shumta të gjetura në to. At Shtjefën Gjeçovi “kudo që punoi hap edhe shkollë shqipe”, shkruan Prof. Aleks Buda, po kështu edhe Prof. Shefik Osmani. At Shtjefën Gjeçovi ishte i pari që hapi shkollën shqipe në Theth, në pragpranverën e vitit 1917.

At Shtjefni kishte pasion edhe për etnografinë, për jetën e shqiptarëve, për jetën e malësorit në veçanti ku këto ruheshin më mirë që nga thellësia e shekujve. Si patriot që ishte At Gjeçovi lidhet me shumë patriot shqiptarë, por edhe studiues të huaj, me qëllim që mund të ndikonte në vlerësimin dhe propagandimin e vlerave të Shqipërisë dhe shqiptarëve. At Shtjefni donte dhe përpiquej për gjuhën shqipe, punoi për historinë e pedagogjisë, mblodhi dhe kodifikoi Kanunin e Lek Dukagjinit, gjurmoi mjekësinë popullore, u muar me përkthime, etj. Të gjitha këto pa lënë për asnjë moment punën kryesore që kishte, meshtarinë, edukimin shpirtëror të popullit kudo që punoi me vullnet shëmbullor e dashamirësi.

Ky ishte punëtori i palodhur dhe njeri me vullnet të hekurt. Puna sistematike shumëvjeçare dhe vullneti i tij mund të kuptohen jo vetëm nga veprat e botuara, por edhe nga dorshkrimet që ka lënë pas deri edhe për Rragamin e Shalës, shkruan Ruzhdi Mata, te libri “Shtjefën Gjeçovi-jeta dhe vepra-1982”. “Emri i këtij njeriu

Kushrinjët, Ndoc, Gjovalin, Tonin dhe Hil Alia, nga Kryeziu-Pukë

të rallë do të vijë duke u rritur”, shkruante Faik Konica në vitin 1930, vetëm një vit pas vdekjes së tij. Dhe në fakt kështu ndodhi.

4.

Në këtë studim nuk është qëllimi të përshkruajmë me hollësi jetën dhe veprën e At Gjeçovit. Këtu do të përpiquej, bashkë me dashamirësin e kujdesshëm Hil Alija, por edhe duke konsultuar edhe me shkrime e botime të tjera, takime e biseda me të moshuar për këtë figurë të madhe dhe mjaft të rëndësishme, rreth gjenezës së tij dhe mundësia e gjetjes të rrënjëve të gjakut, deri tash të pa njohura.

At Shtjefni, nuk na ka lënë të dhëna mbi gjenezën e tij, të paktën deri tash nuk kemi mundur ti takojmë, por nuk duhet fajtuar aspak edhe në qoftë se nuk i ka lënë, sepse në momentin që ka plotësuar kushtet e meshtarit është shkëputur nga familja amë, dhe që nga ky moment i takon besimit, kishës, të gjithë popullit, kudo ku shkon e punon. Pra, u përket të gjithëve. Është detyrë e të tjerëve, që të mundësojnë lidhjet dhe të formojnë gjenezën e tyre. Kështu kanë punuar dhe po punojnë kushrinjët e tij, familja Alia. Edhe Dom Ndre Mjeda është me prejardhje nga Kryeziu i Pukës. Edhe ky nuk ka lënë gjenezën e tij. Mjeda dhe Gjeçovi nuk kanë lidhje gjaku, por paraardhësit e tyre kanë qenë banorë në Kryezi. Ata kishin marrëdhënie të mira jo vetëm për faktin se ishin fretër, por i lidhte edhe Kryeziu si vendbanim i përbashkët, në një periudhë kohore të familjeve të tyre.

Dedë Ndue Alia (Shala), e ka mbajtur gjatë mbiemrin “Shala”. Duke qenë njeri i shetit për kohën, por që kishte edhe një nivel shkollor më të lartë së të tjerët, ka pasur njohuri e bindje se lidhet me fisin e Shalës në Dukagjin dhe kjo është një e dhënë e fuqishme dhe konkrete për gjenezën e fisit “Gjeçi” në Kryezi. Ai ka punuar edhe mësues në vitet e para pas çlirimit,

Hil Alija, sipas të dhënave nga të partë e tij, thotë se, një herë, Dom Ndre Mjeda dhe At Shtjefën Gjeçovi erdhën bashkë në Kryezi. Ata do të zhvillonin veprimtari fetare, por pasi kryen punën e shërbimit fetar, dolën nëpër fshat dhe shkojnë e shikojnë themelet e një shtëpie të vjetër me gurë të mëdhenj. Ato ishin pjesë themelesh të parëve të fisi Gjeçi, pra të At Shtjefnit. Duke biseduar me njëri tjetrin doli idea se cili fis ishte vendosur këtu më parë. Dom Ndre Mjeda, që ishte

edhe më i vjetër se At Gjeçovi, i thotë se më përpara jeni vendosur ju në këtë territor, ne kemi ardhur më vonë.

Në Theth është vëllazëria Gjeçaj e Dednikajve të Shalës. Nga kjo vëllazëri është frati i njohur jo vetëm në Theth, Dukagjin dhe Shqipëri, por edhe mjaft më gjerë në botë, At Daniel Gjeçaj. Ky emrin e pagëzimit e kishte Mark Prella. Me shugurimin frat ka marrë emrin Daniel Gjeçaj. Pikërisht në këtë vllazëri ka prejardhjen edhe At Shtjefën Gjeçovi. Këtu do të paraqesim brezat e tyre, sigurisht, mbi bazën e të dhënave të shkruara në librin e autorit Tonin Alia, por edhe të tjera shkruara e të mbledhura në kohë të ndryshme.

Për vëllazërinë “Gjeçaj” në Theth, në një studim gjenealogjik të mëparshëm, të botuar tashmë, kemi identifikuar pesë vëllezër nga kjo vëllazëri. Në hulumtimet e fundit na del se një vëlla (djali i Gjeçit) është larguar afër dhjetë breza më parë dhe siç e pranojnë dhe besojnë pasardhësit e tyre, u vendosën në Kryezi të Pukës dhe ruajtën lidhjen e brezave deri te “Gjeçi”. Brezi i sotëm i tyre, se janë shaljanë nga Shala e Dukagjinit të Shkodrës, janë të sigurtë, por, tashti edhe me lidhjen të drejtpërdrejtë me “Gjeçin” e Dedë Nikës, vëllaun e Pec Nikës, janë bindur/siguruar, madje ndjehen shumë mirë për gjetjen e rrënjëve të tyre të hershme.

Nuk dihet se pse u largua djali i Gjeçit, Alia, nga vëllazëria e tij në Theth, për tu vendosur në Kryezi, por një gjë është e sigurtë se, pavarësisht faktorëve që ndikojnë në shpërnguljen a largimin e një njeriu, një familje, një grupi, apo të një fisi, në të gjitha rastet bëhet për një jetë më të mirë. Gjatë qendrimit në Theth në 1916-17 duket se nuk e ka cekë aspak çështjen e lidhjes së gjakut me Gjeçajt, Thethin apo Shalën, ndoshta edhe për arsye kohe, pasi ka qendruar vetëm 7 - 8 muaj.

Në Theth (Dednikaj), brezi i sotëm i vëllazërisë “Gjeçaj”, deri tash, nuk ka njohuri për lidhjen me familjen “Gjeçi” në Kryezi të Pukës, por nuk e mendojnë të pamundur, pasi nga kjo vëllazëri, por

edhe nga vëllazëri të tjera të Dednikajve (Thethit), ka pasur shpërngulje e largime, disa prej të cilave janë identifikuar, prandaj e quajnë “të mundur këtë lidhje”, krahasimisht edhe me vëllazëritë e tjera.

Sipas njohurive të deritashmë, lidhja e brezave midis fisit Alia, rrjedhimisht edhe të At Shtjefën Gjeçovit, nga Kryeziu në Pukë dhe familjes së At Daniel Gjeçaj nga Gjeçajt e Dednikajve në Theth, është sipas skemës së mëposhtme.

Edhe në rreshtimin e brezave nuk janë larg At Danieli dhe At Gjeçovi. At Danieli shkon në shtatë brez deri te i pari i tyre Gjeçi, ndërsa At Gjeçovi, për shkak edhe të ecjes më të ngadalshme të brezave, siç e kemi thënë edhe më parë, shkon në pesë breza. Pra, fisi “Gjeçi” i Kryeziut në Pukë, lidhjen gjenealogjike e ka me vëllazërinë Gjeçaj të Dednikajve në Theth.

Kultura, vetëdija popullore, është si një relike e artë, në kujtimin e njeriut, e mbuluar nga mjergulla e kohës dhe pakujdesia, e, që zbulimi i saj kërkon durim, njohje, kulturë, aftësi, sepse njeriu fsheh vlera të cilat duhet të bëhen të ditura.

Gjeçaj-Theth		Aliaj, Kryezi-Pukë	
1. Nikollë(Lin)		Eduard	-
2. Gjelosh		Ndoc	-
3. Lucë	Mark (Daniel)	Dedë	-
4.Prelë		Ndue	-
5.Gjelosh		Dodë	Shtjefën
6.Lucë		Ali	Mat
7.Gilë		Mark	Petër (Pjetër)
8.Martin		Demë	Prend
9.Ndreth		Ali	
10. Gjeç			
11. Dedë			
12. Nikë			
13. Pec			
14. Pec			
15. Nikë			
16. etj...			

Njeriu ka vlera, te një rruadhë në ballë, te thinjat, te shikimi i thellë, te dora me kallo nga puna, etj.

Zbulimi dhe sjellja në vetëdije e djepit kulturor, etnik, është detyrë, që duhet të përcillet me dashuri ndër breza. Tradita krijon vetëdije në se përcillet dhe për këtë duhet të punohet dhe të shkruhet sot që nesër mos të jenë vonë. Kush ka një ëndërr duhet të kërkojnë, të hulumtojnë, të studiojnë e të ballafaqojnë. Pra, të mos dorzohet, të mos lodhet, se për ndryshe ëndërra mbetet vetëm ëndërr. Shembull konkret është familja “Alia” nga Kryeziu i Pukës, e cila ka kërkuar dhe gjetur rrënjët e kahershme të vetat deri dhjetë breza, apo afër tre shekuj më parë.

Burime:

1. Alia, Tonin, “Aliajt e Kryeziut (Pukë) paraardhës të Gjeçovit”.
2. Andoni, Ben “Shqiptaret”.
3. At Karma, Gjon, “Nder Malet Tona”.
4. Të dhëna gojore nga Hil Alija.
5. Të dhëna gojore nga Gjelosh Luca (Gjeçaj-Theth)
6. Të dhëna gojore nga Kolë Noshi (Gjeçaj-Theth)
7. Gazeta “Tirana Observer datë, 27 gusht 2013
8. Gazeta Jeta e Re, Shkodër, 1981
9. Mata, Ruzhdi “Shtjefën Gjeçovi, jeta dhe veprat”.
10. Prof. Buda, Aleks “Studime historike II”.
11. Prof. Osmani, Shefik “Fjalori i Pedagogjisë”.
12. Shyti, Luigj “DUKAGJINI-rrugëtim në gjenezë”.
13. Gazeta “Veterani”, Tiranë, maj 2020, nr.05, f.12.
14. Gazeta e Alpeve, 15-31 Maj 2020, f.9-10.

PLUMBA DHE LULE PËR SHEFQET TURGUT PASHËN!

Tregim me teme historike

Në flakën e pishës, në qiellin e asaj nate të terrtisun, Pasha nuk vuni gjumë në sy. Kish dy javë që vuante nga pamundësia për të vazhduar fjetjen, ndërsa sonte gjumi i kishte marrë arratinë. I dergjun n' errsinë e kërkoi gjithë natën një sy gjumë e nuk e gjeti askund... U gëzua kur ndjeu kangën e gjelave.

-Tash- tha me vete -asht afër dita. U çue e pa nga dritarja por drita nuk dukej kërrkund në horizont.

- Gjelat rrejnë apo a s'rrejnë?!

Kyri sahatin e u bind se ishte mesnatë.

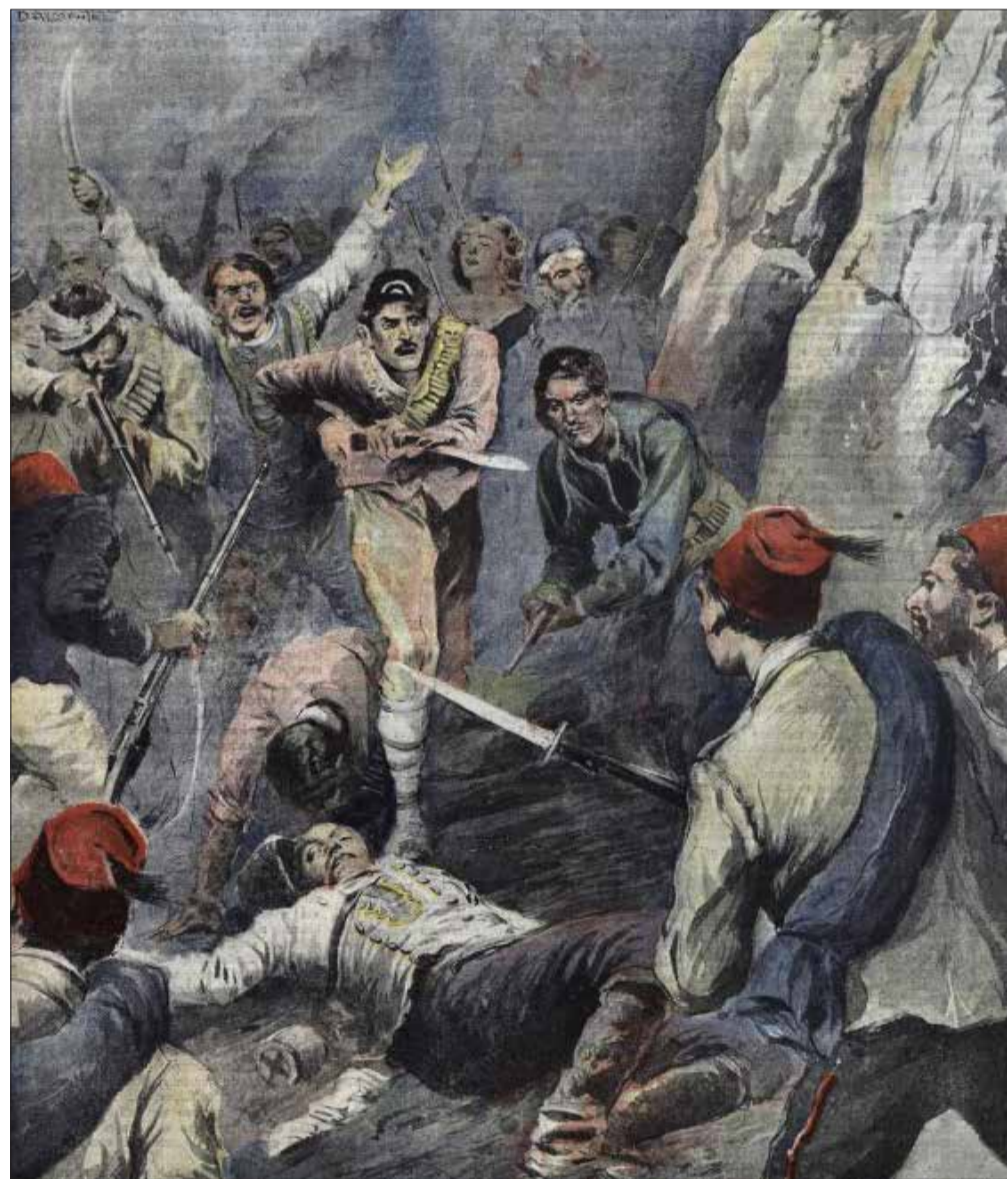
-Plaçi edhe ju gjelat e Dukagjinit! Ju nuk i këndon mëngjesit, por disfatës time. U ul prape, përqafoi jastëkun si shpëtim dhe ju lut:

- Ma fal gjumin e tretun.

-Pasha, nuk e kanë fajin puplat e mija, por hiqi qafe mendimet që të vlojnë në krye!

- Jo, jo nuk mund t'i zboj. Unë jam Gjeneralisimi i Rumelisë, Ballkani mu ka duktë vogëlush me demonstrue aftësitë e mija. Unë fitimtari i madh humba shtatë ditë e net mbas Gurit të tmerrshëm të Palçit. Këtë fortesë natyrore duket se e ka krijuar vetë dora e Zotit kundra meje. Deri te rrajza e këtij shtegu ngrihen një masiv kodrash të thata valë -valë. Sipër në të djathtë një hark malesh kreshtëargjenda të zana nga rebelët. Poshtë nga krahu i majtë, vertikalisht deri mbi Drin, ndër kropa e horste, malësorët na shytuan me rrufe vrastare në të gjitha drejtimet. Ditën për diell, mordja më përpiu sa e sa ushtarë të devotshëm të Perandorisë. Më fshehë gjurmë, i rrasa si kungujt në thasë e i varrosa natën në Krasniqe. Nuk kisha rrugë tjetër o të zbythesha me turp o të sulmoja Gurin e Djallit. E mora vetëm pasi e shemba me gjyle. Po çfarë pushtova një gurë zermç, e damarëzi që më nxu karrierën. U ngazëlleva kur dogja me bori kullat e Palçit, Salcës dhe Brisës. Nuk e përmbajta dufin e zemërimit dhe hodha në erë me dinamit edhe famullinë e tyre. Vuna në thikë gjithë gjënë e gjallë që zuna, qita faret të gjitha vathat e bletëve, plaçkita gjithçka veç me shue ujën e ushtarëve të mijë. Pushkatova pa mëshirë gjithë ka zuna pa përjashtim të ri e pleq. Dëshu tu jap një mësim të pafeve por ata u tërbuen edhe ma zi. Unë gjenerali armat që nuk e kam njohur kurrë

zbythjën, kam mbet si gjarpri nën gur i shtangur pas qafës së Agrit tu ba një hap para e dy hapa prapa. Luftëtarët e Shalës, Shoshit, Toplanës, Temalit, e Pultit qëndrojnë si urrla në majat për mbi ne. Vetimat e topave të mi gjarpëruan qiellin si kulshedra bishtdredhura. Bubullimat shurdhuan luginat dhe drithëruan malet. Flaka e barotit përzhiti gjethin e lisave e e bani fani gurin e drunin. Breshni i gjyleve shkallmoi kreshtat tu hapë në zemër të Agrit gropa shtat pash të thella. Në kraterin e artilerisë time, lakenjtë si të çmendur këndojnë, hidhen me gozhup mbi tapa dhe gjyle e i kapin fluturim.

Oh sa dhimbje ndiej kur shoh me sytë e mi disfatën e armatës time të regjur në luftëra përpara një grushti malësorësh të egër. Në asnjë rrethanë nuk e mendoja se mund të ndodhte kështu. Jeta dhe vdekja janë në dorën e Zotit, gjithashtu gjithçka është i përcaktuar nga fati. Fati këtë radhe ishte në anën e malësorëve të cilët kënkuan qitës dhe qendrestarë të shkëlqyer. Ata na kanë shtangë e gozhdue në vend. Edhe ato pak pozicione që kapnim ditën i humbim në terrin

dhe tmerrin e natës. Në këtë dalldi mendimesh negative u rrotullua në krahun tjetër. Pesha e lodhjes i rëndoi mbi qepalla si bora mbi male. I lodhur dhe i dërmuar e kaploi gjumi i të mallkuarve bash në kohën e namazit të sabahut! Ra si i vdekur dhe sa mbylli sytë një andërr ju shfaq një rrotë me bosht të thyer.

-Pasha, unë jam fati jo i plagosun. Po deshe të shpëtosh nderin çohu e largohu nga këto male magjistare. Çohu se këtu fati të ka lidhun nyje. Mblidhe asqerin dhe largohu sa ma parë. Fryma e unit tand krenarë nuk matet me madhështinë e këtyne shqipeve të cilët janë mbret me gozhup

jës sonë, armatimi dhe pajimet ranë në duart e kryengritësve, ushtarët tonë i shpëtoi errësira. Qafa e Agrit, e Ndërmanjës, e Streziqes janë të pakapshme. Të gjitha shteg kalimet i kanë bllokue me lisa sa as dhitë e egra nuk gjejnë shteg kalimi. Artileria jonë vetëm gjatë pasditës së djeshme ka lëshue mbi ato pozicione mbi 175 predha të kalibrit të randë. Për të krijuar pështjellim kemi lëshue edhe mbi 100 gjyle të mbushura ranë e gur. Deri në qiell ka shkue tymi e mjegullnaja por ata rrinë si grenxat në zgjer në llogoret dhe guvat e tyre natyrore. Tu pas në zotërim pozicionet dominuese na kafshojnë si nëperkat. Për të mos ra pre e shigjetimeve të tyne duhet të qëndrojmë në pozicionet tona te mbrojtura. -Ali, nuk jam budalla sa t' mos e kuptoj, se Qafa e Agrit asht një Termabile e pakapërcyeshme. Bombardimi me topa është një cicmic nervash. Harrove, se parja shpesh herë vlen ma shumë se Topat. Lirat na hapen rrugën përgjatë Pellgut të Malësisë së Gjakovës. Nuk i deshi Prel Tuli dhe leckamanët e Mërturit, na dëmtuan ne, por fiken vetin. Ka një javë që pres, që Shalën dhe Shoshin t'i thyej me pare. Ali për këtë të thirra jo të tregosh se me sa gjyle ke goditë malin. Ali parja i rrafshon e i ban tepsi edhe këto male mburojë e djallit.

- Pasha, fatkeqësisht paratë nuk pinë ujë me ta! Hafijet e mija kanë luajt çdo gurë, Mehmet Shpendi dhe Deli Marashi vdesin e nuk shitën. Ata kanë shumë pasues dhe mbështetën nga populli se janë burra bese. Nja dy-tre kokrrave me influencë, që patën marrë rushat nga Vali Bedri pasha u ndeshi sharra në gozhdë. Atyne jo vetëm që nuk u shkoi kush pas, por kje rrezik me u vra prej malësorëve të irrituem.

Ultimatumi jot për dorëzimin e armëve që i priste fati Mërturin u hyni në njanin vesh e doli nga tjetri. Ata në mënyrë fyese na u përgjigjën.

Martinat i kemi të vajasuna me mish thiot dhe hajde e merri po deshe "O thi e biri thiot"! -Mjaft, mjaft mos më acaroma tepër se nuk e di se çka do baj. dhe mos i thanshin Gazi Pasha po nuk i lava në gjak si derrat në thertore

Urdhëro varësit të fillojë tërheqja e menjëhershme. Në Dukagjin do të hy nga ana e Shkodrës.

Prelë Milani,
Vijon në numrin e ardhshëm

në tokën e vet. Pranoje pasha se nuk do fitosh gjithmonë! "Lojës" sate me detyrim përcaktim' i erdhi fundi. Zgjohu o skile largpamëse, tërhiq dhe planifiko një grackë tjetër.

Sa kjo andërr zgjati gjumi dhe qetësia e pashait, i cili brofi në kamë, ndezi llullën dhe thirri zëvendësin e tij Ali Begun të cilin e pyeti

- Çfarë të rejash kemi mbi situatën gjatë natës?

-Pasha, mbas mesnate malësorët kanë sulmuar një nga çadrat e pararo-

Urrejtja - vendimmarrje personale

Urrejtja është një emocion njerëzor që shfaqet në formën më të ashpër të antipatisë. Si ndjenjë e "egër", shfaqet në formën e injorimit, përbuzjes, neverisë dhe armiqësisë. Motivet e urrejtjes janë të pavetëdijshme, por, mund të jenë edhe të vetëdijshme. E kundërta e urrejtjes, me po aq fuqi vepruese, mendohet dashuria.

Urrejtja nuk lind dhe për më tepër, nuk zhvillohet, tek hiçi dhe nga hiçi. Në radhë të parë, ajo lind dhe zhvillohet aty ku hakmarrja për dhimbjet e shkaktuara nuk është kryer. Urrejtja është një formë "dueli" midis arsyes dhe ndjenjave. Shpesh ndodhë që ndjenjat "rebelojnë" dhe nuk i binden arsyes. Veçanërisht kjo kur ndjenjat janë dhunuar rëndë. Nëse është zhvilluar i gjithë "cikli", zemërim, tërbim, inat-urrejtje, arsyeja e ka të vështirë fitoren.

Në kuptimin filozofik, sipas Kirchner dhe Michaels, urrejtja është antipatia e thellë ndaj asaj që na ka shkaktuar pakënaqësi. Urrejtja, si e kundërta e dashurisë, nuk mjaftohet vetëm me neverinë ndaj keqbërësit të mundshëm por, domosdoshmërisht me dëmtimin e tij dhe, sa më shumë.

Fromm dallon dy lloje urrejtje: -Urrejtjen reaktive dhe urrejtjen si element përbërës i karakterit.

Urrejtja reaktive është gjithmonë pasojë e një dhunimi ose e një situatë dhembjeprurëse, e momentit. Fromm thotë se, me urrejtje reaktive unë kuptoj një reaktion emocional që shkaktohet si pasojë e një sulmi real, mbi jetën dhe sigurinë time, të idealeve të mia ose, ndaj personave të tjerë, të cilët unë i dua apo jam identifikuar.

Urrejtja, si element përbërës i karakterit, shfaqet në të njëjtën mënyrë dhe formë si ajo reaktive por, ndryshimi është se në këtë rast, mendohet si natyrë e karakterit të njeriut, si qenie brenda tij. Urrejtja, si burim i karakterit të njeriut, vjen nga ndjenja e antipatisë, që gjendet brenda njeriut, për dikë, disa apo diçka. Në rastin e urrejtjes reaktive, reaksioni i urrejtjes shkaktohet nga situata konkrete, në vendin dhe kohën e caktuar ndërsa, në rastin e urrejtjes, si element përbërës i karakterit, armiqësia ndaj të tjerëve nuk varet nga situata. Është në natyrën e njeriut që vuan nga çrregullime të forta të personalitetit. Njeriu, me natyrën e karakterit dashaligës, është i predispozuar për urrejtje, pavarësisht nga intensiteti i ngacmimeve të jashtme. Në mënyrë metaforike ai krahasohet me një vullkan që e mban zjarrin brenda deri në shpërthim por, që nuk dihet as se kur shpërthen dhe as sa

herë shpërthen. Është thjeshtë moment i vendimmarrjes së tij individuale.

Fromm, aktivizimin e urrejtjes si element i karakterit, në popull, e mendon si mjetin më të rëndësishëm për mobilizim për luftë.

Urrejtja mund të shfaqet si ndjenjë dhe afekt dhe si e tillë ajo mund të jetë e kufizuar dhe e pakufizuar.

Urrejtja e kufizuar (matur) është relative dhe e kontrolluar. Ajo është pjesë e përditshme e jetës tonë dhe lidhet me zemërimin, xhindosjen, inatin, premisa këto të urrejtjes. Njeriu i civilizuar, zakonisht, mbetet tek urrejtja e matur të cilën ai e mban vazhdimisht nën kontroll. Ai e ka të vështirë që të urrejë të tjerët dhe botën rreth vetes pa arsye të forta. Ai, megjithëse është i bindur se rreth vetes ka shumë "armiq", prape nuk ka frikë nga prania e tyre. Urrejtjen jashtë kufirit ai e mendon të dëmshme. Do të ndeshet me inteligjencën dhe civilizimin e tij, gjë kjo që ai nuk ja lejon vetvetes. Ai krahason armikun me mikun dhe mendon se, në thelb, të dy janë njerëz.

Urrejtjen e civilizuar ne e ndeshim përditë, të kombinuar me ndjenjat e tjera dhe efektet e shkaktuara nga antipatia.

Antipatinë ne shpesh e ngatërrojmë me

kufi. Sipas H. Mann, përparimi i njeriut akoma nuk ka arritur deri tek mirëkuptimi me njerëzit.

Dushan Radoviç, shkon akoma më tej kur thotë se: -"Nëse ekzistojnë civilizime të zhvilluara në planetët e tjera, këtë tonin, me siguri, ata do ta mendojnë ferr".

E kundërta e civilizimit është barbaria. Filli ndarës midis tyre është shumë më i hollë nga sa mund të mendohet. Ribarbarizimi i njeriut është i njohur dhe i mundshëm, në çdo vend dhe kohë. Është pabesia e hijes së prejardhjes e cila nuk heq dorë nga dhuna për tu rikthyer tek origjina, të paktën për zhvillimin e ndjenjës së urrejtjes deri në masën e kafshërisë, deri aq sa njeriu të vërtetojë vetë se është një bishë.

Urrejtja absolute, nga armë kundër objektit të urrejtjes, në të shumtën e rasteve, kthehet në armë vetëvrasëse për urryesin. Ndjenja e urrejtjes është njëra ndër ndjenjat e "egra" me fuqi shkatërruese të pallogaritshme për urryesin. Njerëzit që vuajnë nga urrejtja absolute, pavarësisht nga kultura, shkollimi dhe civilizimi që kanë, ata ndodhen në pragun e ribarbarizimit, të kafshërimit. Urrejtja absolute ndaj të tjerëve, është vetëvrasje me porosi.

Urrejtja në përgjithësi dhe ajo absolute

mua, është kundër meje dhe duhet urreyer, luftuar dhe asgjësuar. Fanatiku nuk njeht kompromise. Tavolina e bisedimeve për atë nuk ekziston. Meqenëse i duhen forca dhe solidaritet në luftën kundër armikut të tij, fillon propagandën e urrejtjes. Kjo mushkësi quhet fundamentalizëm.

Fanatizmi, në përgjithësi, është dukuri e natyrës së njeriut injorant por, jo gjithmonë. Nga kjo sëmundje, njeri dhe shoqëri shkatërruese, nuk shpëtojnë as të shkolluarët dhe as ata që ne i mendojmë intelektualë dhe modern. Intelektualët, fanatikë të traditës dhe zakonisht të vjetër, moralit, artit, politikës, besimit, patriotizmit, e të tjera, për faktin se përmbajnë në vetvete një potencial të madh urrejtje kundër atyre që nuk janë si ata, mbeten gjithnjë rreziku inteligjent dremitësh. Ata, edhe nëse pranojnë atë ndryshe për arsye të fuqisë madhore, nuk pajtohen kurrë me ato dhe me ata që nuk janë si ata. Ata urrejnë dhe urrejtjen e tyre mundohen ta shpërndajnë në çdo pikë ujë të mundshme që të mund ta pinë që tek foshnjat dhe deri tek më të vjetrit. Edhe nëse kjo sjellje mund tu kushtojë vendin e punës, shëndetin, madje edhe jetën.

Njerëzit që urrejnë e vlerësojnë objektin e urrejtjes në mënyrë selektive. Pavarësisht se kush është ai dhe arritjet e tij, ai mbetet gjithmonë një njollë e zezë në psikikën e tyre. Për çdo rast ata e shikojnë dhe vlerësojnë atë në mënyrë të njëanshme, vetëm atë negative.

Urryesit njohin vetëm intolerancën ndaj objektit të tyre të urrejtjes.

Ata, në marrëdhënie me objektin e tyre urryes, nisen nga parimi: -Ju jeni ndryshe dhe ne nuk duam të bëhemi kurrën e kurrës si ju. Ndryshe për ne do të thotë armik ndaj të cilit ne njohim vetëm një qëndrim: -Urrejtje dhe luftë, deri në asgjësimin e tij. Që të mos bëhemi si ju, ne jemi gati edhe të vdesim në luftë kundër jush.

Njerëzit që urrejnë, mundohen vazhdimisht që ta poshtërojnë dhe dëmtojnë objektin e tyre të urrejtjes. Shkalla e poshtërimit dhe dëmtimit varet nga intensiteti i urrejtjes dhe pushteti që urryesi ka mbi objektin e urrejtjes.

Urryesi nuk ka më si qëllim të vetëm sundimin e objektit të tij urryes por, kalimin e tij në vuajtje. Ai do të shijojë kënaqësitë e vuajtjeve të tij, deri në sadizëm.

Njerëzit që nuk kanë pushtet ose aspak pushtet mbi ata që i urrejnë, kalojnë në fantazinë e urrejtjes ndaj tyre duke ju shpallur luftë me mend. Në fakt ata hyjnë në luftë me vetveten, një luftë kjo që, sa më e ashpër zhvillohet dhe sa më shumë që zgjatë, aq më e dëmshme dhe shkatërruese është për vetë personin. Ata shndërrohen në donkishotistë. Madje mundohen, që edhe gjithë familjen dhe fisin t'i bëjnë për vete, në luftën e tyre donkishotiste. Kjo është, "vetëvrasje me porosi".

urrejtjen. Antipatia është premisa që të çon në urrejtje por, nuk është vetë urrejtja. Veset e këqija të tjerëve, të cilat nuk na dëmtojnë ne dhe as nuk na prekin direkt, janë shkak për antipati ndaj tyre por, jo burim urrejtjeje.

Njerëzit që vuajnë nga urrejtja si element përbërës i karakterit, kur shpërthen në urrejtje, nuk dinë të ndalen. Ata jo vetëm që janë gati të sulmojnë me të gjitha armët e mundshme objektin e tyre të urrejtjes por, pajtohen edhe me mundësinë e flijimit të vetvetes në luftë me armikun e tyre. Urrejtja e pakufizuar, tek individi, grupi, religjionet dhe nocionet, ka arsytet e veta të ekzistencës dhe zhvillimit.

Niveli i ulët i civilizimit mendohet si njëri ndër arsytet kryesore të urrejtjes pa

në veçanti, lidhet ngushtë me fanatizmin dhe fundamentalizmin.

Megjithëse fanatizëm nuk do të thotë direkt edhe urrejtje, ato gjithnjë qëndrojnë pranë njëra-tjetrës. Fanatiku është tipi social i urrejtjes, thotë filozofi gjerman, G. Hole.

Fanatik mendohet ai njeri i cili, gjatë gjithë jetës së tij, qëndron tek e njëjta ide e tij, të cilën ai e mendon më të mirën, më ideale. Mbrojtja dhe përhapja e idesë së tij, për atë, është më e rëndësishme se sa vetë jeta e tij. Ata që guxojnë të jenë skeptikë, indiferentë dhe të kundërshtojnë idenë e tij, ai i deklaron të rrezikshëm dhe si të tillë i mendon armiq. Mendimi i fanatikut kufizohet në dy pole: -Me mua ose kundër meje. Ai që nuk është me

Amiklati detari epirot-ilir nga Epidamni-Dyrrahu, si personifikim i botës antike mesdhetare për mikpritje e besë

Agron Luka

Duke filluar Parathanien...

Në "Luftën e Epirit/Ilirisë ose Lufta e Epidamn-Dyrrahit", pjesë Lufrave Civile Romake, midis Çezarit e Pompeut (mars-qershor-korrik, 48 p. Kr.), ndryshimi vendimtar i betejës, i dedikohet peshkatarit, varkëtarit e detarit të varfër epirot-ilir, Amiklati. Ky e strehoi, e nderoi, e mbajti në shtëpi dhe e përcolli në besë mikun Çezar, duke e nxjerrë jashtë rrethimit me varkën e tij, duke e shpëtuar me këtë rast, pa e kapur rob dhe pa e ekzekutuar Pompeu!

Në këtë ngjarje, veprimi kanonik/ligji antik: Shtëpia asht e Zotëve Hyjnorë dhe e Mikut. Miku që vjen në shtëpi, edhe në gjak, asht në besë të zotit të shtëpisë dhe detyrimi ndaj tij përfshin edhe shoqimin e përcjelljen deri në një kufi! Asokohe ende ishte në fuqi politeizmi, por kishte lindur edhe kulti i Aleksandrit të Madh, si reformator i një feje të re të përbotshme, si biri i perendisë Zeus, pastaj kulti i perandorëve romakë si hyjni perendi, të cilat u luftuan gjatë nga priftërinjtë e mono-teizmit. Besnikëria e Amiklatit, është përzgjedhur dhe krahasohet te vargjet e Parajsës, nga vetë Dante, me besnikërinë e Shën Françeskut, me shembëlltyrat e Krishtit ndaj Zotit dhe me besnikërinë e Maries, e cila i qëndroi birit Jezus, deri në fund. (Dante Alighieri, La Divina Commedia, Con percorsi, verifice e letture critiche, Paradiso, bot. 1999, Torino, f 171-172; shih edhe skanimin e interpretimeve.)

Si shpjegohet, që në studimet tona të përditësuar (këtu edhe ato të rregulluara e të plagjiatuara retrospektive, të Demokracisë), autorë autoritete, autorë moderatorë televizivë të superpaguar, nuk e përmendën fare Amiklaten?! E pra ky, mund të rradihet me personazhe mitologjikë e historikë: si Epidamni, Melisa, Poseidoni, Dyrrahu, Herakliu, bariu dhe orakulli Even i "deleve të Diellit", të Apollonisë; si Tregerioni basileusi mitologjik siamez; si Eurimedonti e Eurimeduza e Epirit, si Guney i Perrebejve të Dodonës, etj, etj!

Ndërsa Wikipedia e Italisë në Google e ka një titull Amiclate, Wikipedia jonë nuk e ka marrë ende mundimin as për një copy - paste! (shih: <https://it.m.wikipedia.org > wiki > A>)

Po ashtu te "Battaglia di Dyrrhachium" (<https://it.m.wikipedia.org > B ...>), nuk përmendet roli dhe emri i Amiclate, siç vetkuptohet as wikipedia shqiptare.

Iliria dhe Epiri i Ri...

Me raste, disa nga autorët antikë, filluar nga më të hershmit e shek VI-VII p.Kr. e deri tek më të vonshmit e shek V-VI, kishin përshkruar kushtet ekonomike, klimaterike, bujqësinë, blegtorinë, peshkimin, detarinë, punimin e metaleve

etj, lidhur me fiset ilire - epirote - thra-ke - dakomaze etj. Ata gjithashtu kishin skicuar edhe një përshkrim të këtyre banorëve të gadishullit Ilirik, si të pa nënshtrueshëm, liridashës, punëtorë etj, ku kishin edhe ndonjë specialitet ekzemplar në botën antike, si vëna e mjaltit, anijet liburnike e gaetat me rrema e vela, kultivimi i linit. Autorët antikë, madje kishin regjistruar edhe disa mitologji, tregime - anekdota të pellgut mesdhetar, qoftë mbi anët pozitive të karakterit të tyre, e qoftë mbi ato më negativet. Herodoti, Aelani e Varroni, tregonin për gruan peone iliriane, multi profesioniste dhe që kryente disa punë njëherazi, që u bë e famshme nga vetë Dari i Persisë.

Skymni (III-II p.Kr.), bazuar mbi autorë antikë, më të hershëm, më konkretisht mbi temën, shkruante:

"Pastaj vjen Iliria, një tokë e gjatë me shumë popuj brenda.

Thonë se popullsia e saj është shumë e madhe, pothuajse 1, 5 milion banorë, nga këta popuj disa banojnë në viset e brendëshme duke lëruar tokën,

disa të tjerë anës detit Adriatik. Një palë nga këta i binden pushtetit të basilejve,

disa të tjerë monarkëve; dhe një palë vetësundohen.

Thonë se i nderojnë shumë perenditë, se janë të drejtë dhe mikpritës,

se e duan jetën shoqërore dhe janë të

shtënë pas një jete shumë të hieshme...

(Scymni, "Orbis Decriptio", Europa, 414-424; Cit. spas "ilirët dhe Iliria tek autorët antikë", bot. 1965, f 72-73)

Bazuar mbi këtë sintezë, natyrshëm mund të mendojmë se organizimi shoqëror i ilirëve dhe i fiseve të tjera kufitarë kushtrini ose të përzierë me ta, ku hyjnë edhe qytetet tona, rregullohej me ligje ose të shkruara ose edhe të një tradite gojore. Mjafton të kujtojmë këtu Aristotelin, i cili kishte shkruar ose redaktuar 135 copë Kushtetuta/Politeia, ndër to edhe të Athinës, Dyrrahut, të Epirit, Molosisë. Simbas Aristotelit, njeriu është një **"Zoon politikon, një qenie e gjallë e aftë për të krijuar një komunitet të organizuar"**. (Aristoteli, Politica, Lib. IV e V, shkruan e diskuton mbi Kushtetutat e Apolonisë, Dyrrahut etj)

Po ashtu, Prokopi i Gazës, shkruante, **mbi mikëpritjen dhe dashurinë njerëzore me të cilën banori epidamn - dyrrahas e pret mikun dhe nevojtarin dhe i shtrin dorën e ndihmës, qoftë kur vjen nga toka e qoftë nga kur vjen nga deti.**

("Panegyricus in Imperatorem Anastasium", cit. f 414)

Diodori i Sicilisë, bashkëkohës i Çezarit, shkruante, mbi lufrat e vazhdueshme mdis vllazërive ilire për gjaqe e sundime molosh/portesh, e më konkretisht tregon te edhe një lloj tregimi mitologjik e anekdote mbi vllazërinë ilire të Dyrrahut, të

cilët kishin hedhur në detin Adriatik një palë hekura - spirancë të skuqur në qymyr dhe u betuan se do t'i jepnin fund armiqësive në mes tyre, vetëm kur atë spirancë ta nxirrnin të skuqur përsëri nga fund deti!" (Cit., nga "Ilirët dhe Iliria"... , f 144; shih edhe f 136; shih edhe Apianin etj)

Por, kishte edhe pushtues dinakë, që e shfrytëzuan mikpritjen ilire e lufrat-smarrëveshjet e tyre, duke i prerë në bukë e në besë! Këtë e vinte qartë në dukje Straboni, kur e nënvizonte se, maqedonët e pastaj sidomos romakët, i shfrytëzuan këto veti pozitive dhe anën negative, **duke i shpërngulur ilirët nga bregdeti në toka malore që nuk vlen as për bujqësi!** (Straboni, Geographica, Lib.VII, 5, 6,7; cit, f 155)

Kemi shkruar herët mbi legjendën mitologjike dhe mbi prehistorinë e pikës detare dhe qytezës Epidamn - Dyrrah, bazuar mbi tezat e këndvështrimet e shkrim studimeve **"të Marinëve shkodranë", të cilët mbetën të mohuar e të harruar si padashje"**, nga studiuesit shqiptarë të "realizmit - socialist", nga Historia e Shqipërisë dhe nga ndonjë libër sintezë inercie xhondemokrati, amanetqar i ish "Dekanëve të vetëshpallur" të arkeologjisë e mitologjisë në kohën e enverizmit! (A. L., libri ΣΚΟΔΡΙΝΩΝ, bot. 2016, f 86-144 etj)

Po ashtu kemi shkruar mbi konstatimin

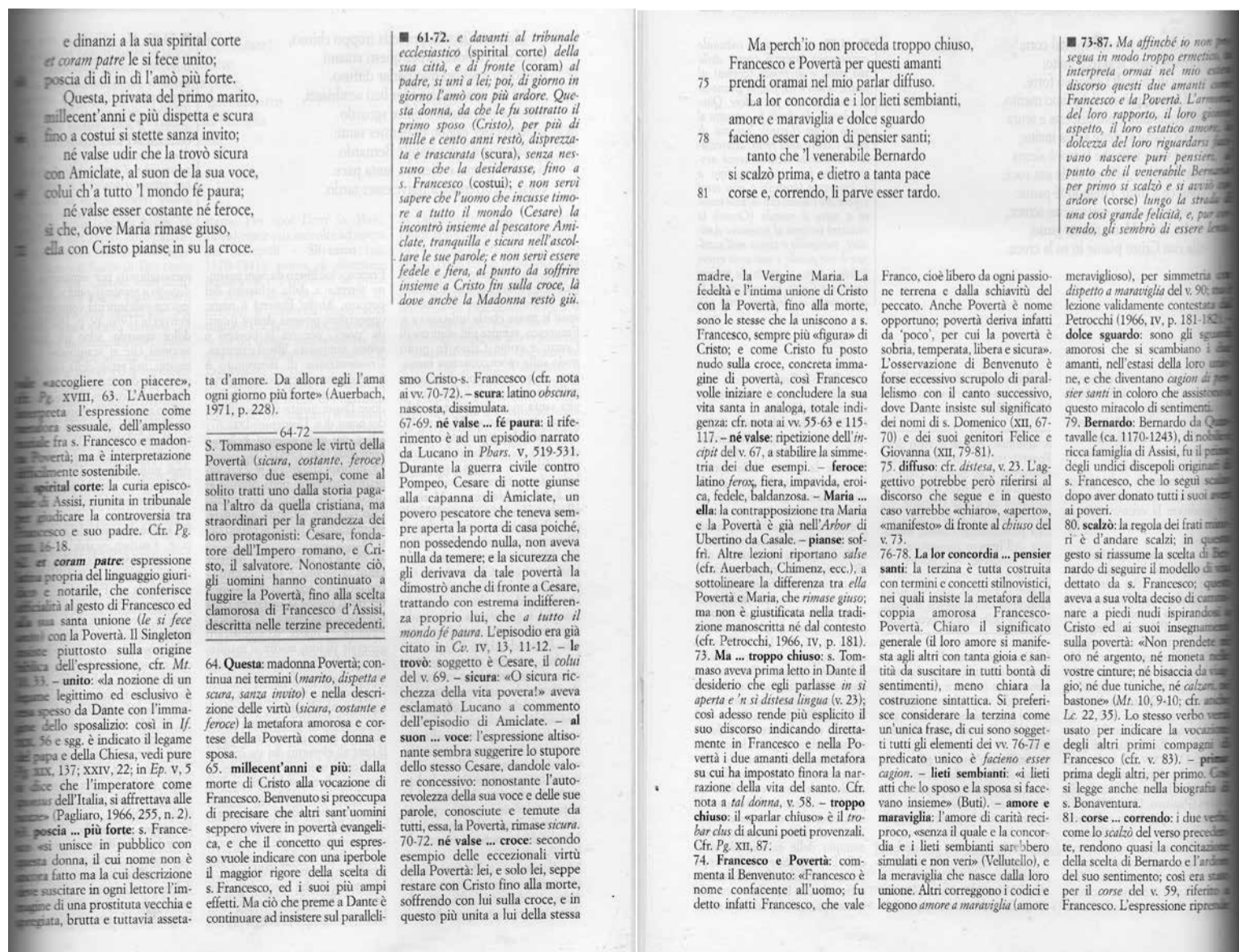

Fig. 1 Dante Alighieri, La Divina Commedia, Con percorsi, verifice e letture critiche, Paradiso, bot. 1999, Torino, f 171-172

e ekzistencën e Kodeve Kanonike, me nja tre a katër nene, qysh në mesjetën e kryqëzatore, kur këto ligje automatikisht veprojnë në konfliktin, midis Dukës Gjini I dhe peshkopit të Ndër Fandit, siç na kumtohet nga Memoria e shkruar e Maria Dukagjinit, më 1510. (Bot., në gaz. Shkodra; ribot. gaz. Dukagjini)

Kur, ish “Dekanët” e realizmit socialist enverist, filluan t’i bënin vetë të gjitha dhe madje filluan edhe “t’i jepnin mëndje Botës, sigurisht këta “Enverukë të vegjël”, duhej të kishin parasysh që “ndonjë pjesë kofshe mishi të zgjedhur e të shijshme” t’ia ruanin Zeusit, luanit a shqiponjës Enver. Kur përshembull, duhej hapur problemi i origjinës ilire, apo edhe më thellë, problemi pellazg, duhej cituar ndonjë tezë - ide e zbritur, ndonjë trajtesë me metodën e re materialiste-dialektike, ku duhej nënvizuar kujdesi i posaçëm dhe sidomos hapja duhej me citate nga shoku Enver, se si “Ai ishte përpjekur për ndriçimn e sqarimin e problemit etrusk e pellazg, nga koha e Stalinit e deri te Ismail Kadareja”...

(“Në rrugën për te pellazgët”, DRITA, 30 tetor 1988, f 10, vazhdimi, 8 nëntor 1988, f 10 etj)

Kjo ish metodë, për inerci ka gjetur e gjen terren edhe në Demokraci, ku, megjithë meritat e studimit, na del se, “shoku Enver, na paska kontribute mbi strategjinë e stratagjemat e betejave midis Çezarit e Pompeut!

(durrëslajm.al > lufta-midis-çezarit-e-pompeut në...; Kol. Nevruz Zejnati, “Lufta midis Çezarit e Pompeut e zhvilluar në tokën tonë”, 13/09/2016)

Shtytisa, më shumë ngacmimi, për ta shkruar këtë diskutim që më sillet rrotull prej disa dekadash, u bë emisioni Opinion i Tv.Klan, 17 maj 2020, ku intervistuesi e moderatori Blendi Fevziu, intervistoi arkeologun dhe ekspertin, autoritetin tonë të Luftave Civile romake, dr. prof. Neritan Ceka, i cili u përqëndrua edhe “mbi shfrytëzimin e kombinimit e arkeologjisë me turizmin e huaj ftimprurës”. Emisioni televiziv, përveç ish të vjetrave, si: lokalizimin e fisit Parthin, në veri a në jug apo në shpinë-kurriz të Durrësit; përveç lokalizimit të stacionimit të dy ish kampeve kundërshtarë dhe shkatërrimit të gjurmëve të tyre mbas vitit 1990 dhe ndonjë studimi mbi zbarkimin e Çezarit dhe intinerarin e tij në Akrokeraune, nuk duket se solli ndonjë risi. (shih N. Ceka, “Çezari në Akrokeraune – vende dhe gjurmë”. <https://www.persee.fr> > doc >; Iliria XXXV, 2011)

Si, “u harrua”, Amiklati, në kasollen e të cilit shkoi mik dhe gjeti shpëtimin Jul Çezari? Si ndodh që nuk e përmend fare as Wikipedia shqiptare në zërin “Beteja e Durrhut dhe Jul Çezari?! Pse kjo “harresë”, për më tepër kur edhe përkthyesi i Komedise Hyjnore, Pashko Gjeçi e kishte cekur e cukatur episodin, te Parajsa, qysh e pakta më 1966?!

(Dante Aligieri, PARAJSA, Komedia Hyjnore, Pashko Gjeçi, përkth. 1966; k XI, v 67-69, ku edhe sqaron: “Amiklati: ishte një peshkatar i vorfën (Në poemën e Lukani Farsalia), që flinte me portën çelë pa pasë frikë se do ta vjedhin dhe që nuk u shqetësohej se rrethëqark vlonte lufta civile. Ai spati frikë as kur në kasollen e tij hyni natën vetë Çezari (që i

kallte botës frikë) për ta transportue nga Durrësi, ku banonte, në Itali”. Shih, f 206 komente shpjeguese.)

Si e “kishin harruar Amiklaten”, edhe emisioni i M. Mema, në Top Channell dhe “enciklopedisti i Epidamn-Dyrrahut”, dr. prof. M. Zeqo, kur në shkrim shtesat e studimeve të përditësuar/të përmirësuar-arrregulluara, disa herë, nuk ka lënë rast pa propozuar memoriale e pllaka, me nderime e me aminë! (M. Zeqo, “Jul Çezari dhe Jezu Krishti”, www.gazetadita.al> jul-çezari; 1 tetor 2019)

A nuk e meritonte sëpari ai emisioni dhe ai ish “vendi i kamp/lëmit të Qezarit”, një shpjegim me hartë skemë treguese? A nuk duhet ta kishte sot, ky ish kamp i Qezarit dhe ai tjetri i Pompeut mbi Petra/Shkamb, minmumi, një lloj pllake memoriale treguese, pa folur edhe për ndonjë monument mbi vetë Amiklaten?!

Përplasja Qezari – Pompeu dhe “Episodi Amiklates”...

Ajo që hyri në histori me emrin “Lufta e Epirit”/ në varjante “Lufta e Ilirisë”, në kuadrin e Luftës Civile Romake, midis Qezarit dhe Pompeut, u zhvillua në rrethinën e Durrësit, nga marsi e deri në qershor e korrik, të vitit 48 p.Kr.

(Epiri, sidomos Epiri i Ri dhe Iliria, si emërtime përgjithësuese etnosi kishin konkurruar gjatë dhe pikërisht pika e Epidamn-Dyrrahut ishte edhe pika e epiqendrës ku konkurrenca ishte më e fortë. Kjo do të ishte shpjegimi, që në varjante herë del Iliria e herë Epiri, ku Epidamni e Dyrhahu janë qendra e tyre. Në autorët antikë inetrferenca e përzjerja e fiseve ilire e epirote, shtrihet edhe në Mat e deri në Shkodër. Mbasi emërtimi Iliria dhe farmacioni i tij u përvetësuan nga sllavojugorët, emërtimi Epiri i Ri dhe formacioni i tij, jo vetëm nguli me qendër Dyrrahun (sidomos me Teodosin), por u ruajt edhe deri vonë edhe si emërtim me parametra nacionale, deri te Gjergj Kastrioti, te Gj. Muzaka e deri te Frang Bardhi, etj.)

Jemi te koha e Betejave midis Çezari e Pompeut, në Durrës, mars-qershor-korrik 48p.Kr. Këtë segment kohor e kishte përzgjedhur vetë Dante Aligeri, i bazuar kryesisht te poema e Lukanit, Farsalia dhe te ndonjë autor tjetër antik, si Apiani, Virgjili etj.

(https://www.terccanni.it/enciclopedia/anneo-lucano_%28Enciclopedia-Dantesca%29/.)

Nga Lukani, ne kemi zgjedhur dhe përkthyer këtë copë, si përkthim i lirë:

Cezari tenton me kalie Adriatikon me tallazitje mbi një barkë me rrëma

Nata, që zakonisht të fton me fjetë kishte shue lodhjet e ankthet e luftës, po ofronte një pushim të shkurtë për të palumturit e kësaj nate fatale sidomos ata në një situatë inferiore, me u shpëlodhë me gjumë. Tashma qetësia mbizotonte në kampin e luftës dhe ora e tretë kishte zëvendësue turnin e rojes. Qezari, tuj ecë i nervozuem nëpërmjet qetësisë së madhe, po përshpejtohej me krye veprime që me zor të madh do t’i kishte ba edhe një skllav. Mbasi i la të gjitha mbas shpine, vendosi me luejtë e me pasë si shoqe vetëm Fatijet/Mojrat.

Si doli nga tenda, Qezari kaloj përtej trupave të rojeve të përgjumuna (tuj i ardh inad me vedin së si arriti më i shpëtue

mbikqyrjës së tyne), kaloj bregdetin që bante një hark dhe gjeti shi aty ku dallgët i afrohëshin plazhit, një barkë të lidhun më një konop ndër shkamijtë e grymë, ku vendoseshin edhe flute. (*flutet, ishin barishte të lidhuna duaj, i vendoseshin anash barkave për mos më u shkapet për shkamb dhe amortizonin goditiet. Sot përdoren goma të vjetra. Shën. përkth. M.L.).

Piloti dhe pronari i mjetit ndodhej në një banesë të qetë jo larg nga ai vënd. Kjo shpi nuk ishte e ndërtume krejt më landë drunit, po me shkopinjë të latuar e me kallamishte të kënetave dhe në anën e hapun ishte e mbrojtun më një varkë të vogël të kthyeme përmbys. Çezari e shkundi nja dytre herë hymjen tu e ba më u dridh çatinë.

Amiklati, i zoti i shtëpisë, u çue prej shtratit, i cili ishte i bamë prej algave (barishte deti) të buta, tuj than më za të naltë:

“Kush asht ky i mbi- jetuem prej detit që vjen në shtëpinë teme? Kush asht ky njeri që e kanë çue Fat’ hijet me shpresue se po gjën ndihmë nga kasollja jëme?”

Kështu foli, e, mbasi që e çoj një cop konop nga një grumull i naltë me hî, ndezi një shkëndi të vogël, e zjërmi i kap; nuk ka fare shqetësim për luftën: e din mirë se kasollët nuk janë synim i luftnave civile dhe as pasuni e sigurtë të një jete të varfën, apo Larë të përvuajtura mbrojtëse shtëpiake! (*Larët, hyjni romake etruske, shpirtra gjeni mbrojtëse shtëpiake afërsisht si ora e shtëpisë tek ne. Shën. Përkth., M.L.) dhe as dhurata të shënjtivë (të zotave) ende të pakuptuem! Cilit tempull e cilës shpi mund t’i kishte ndodhë që mos me e kap ankthi, në qoftëse dora e Çezarit do t’i kishte trokitë në portë?

Si e mbylli hymjen, paraprirësi i tha:

“Djalosh, mendo për pagësa ma të mëdhaja se sa dëshirat e tuja të vyeme e jepi liri shpresave tueja: në qoftëse ti, simbas urdhnave të mija, do t’me transportosh në Itali, prej atëherë e mbrapa mbijetesa jote nuk do të mvaret më nga varka, e nuk do të preokupohesh për me tërhek zvarrë pleqnin në varfëni. Mos hezito me ja ofrue fatin tand Zotit që don me ta mbush shtëpinë tande me pasuni të paprituna.

Këto kjen fjalët e Çezarit, i paaftë me

Fig. 3 Çezari me helmetë me shqiponjë majtas dhe Pompeu djathtas, afresk i v. 1414, nga piktori Taddeo di Bartolo, Pallati Publik, Siena.

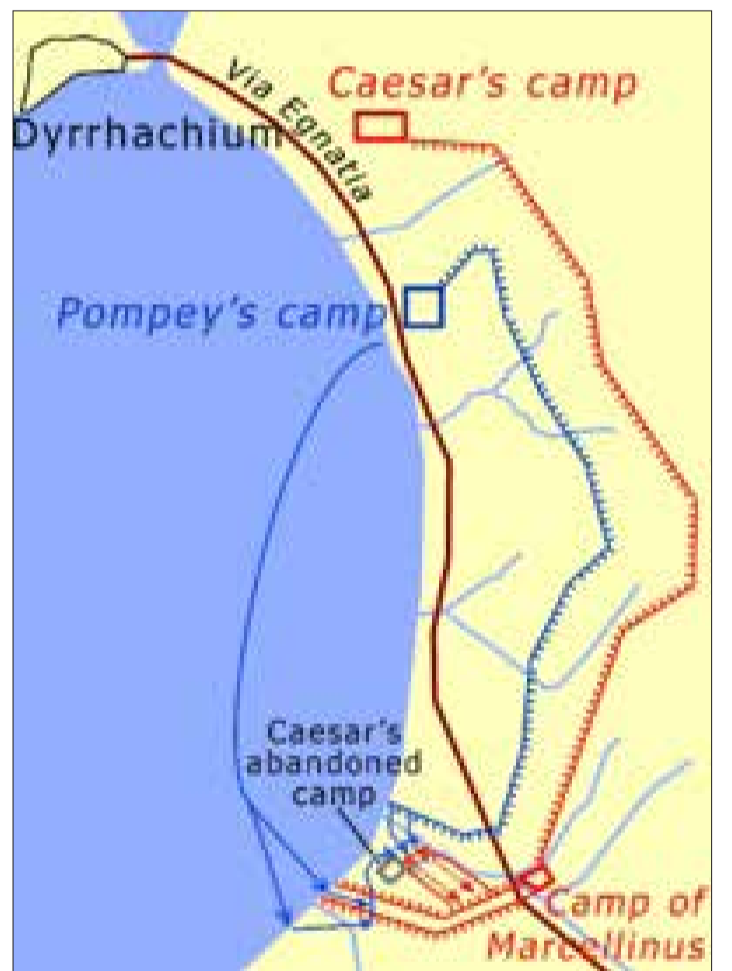

Fig. 4 Paraqitja skematike e Betejës së Epirit – Ilirisë ose Beteja për Dyrrahun dhe pika nga ku Çezari e braktisi kampin dhe lundroi i shpëtuar nga anija e Amiklatit.

u shprehë me një ton të përditshëm e normal, edhe pse i veshun me teshat e një plebeu.

Nga ana e tij Amiklati i varfër, iu përgjigji:

“Janë shumë arsytet që nuk këshillojnë më iu futë detit sonte: dielli në perëndim nuk ka ulë re të kuqe mbi dallgë, e as ka lëshu rrëzë uniforme: drita e tij është nda, nga njena anë shkone ka Noti (përsonazhi mitologjik qi përsonifikonte erën e jugut. M.L.) e në anën tjetër nga Borea (përsonazhi mitologjik për erën e veriut. M.L.).

Edhe ylli/dielli, në qëndër ishte pothuajse pa dritë, dhe më momentin e zhdukjes (perëndimit) të tij i lejontë sytë me e fik-sue dritën e vakët; e hana nuk asht çue në qiell e shkëlqyeshmë po si një drapën i hollë, e groposun (e hangun) saktësisht gjatë rrethit i ka mprehë qoshet në maja

të mprehta: me ngjyrën e kuqe paralajmëronte erë; mandej e zbehtë dhe e trishtueme, ka marrë një shprehi të mavijosun e është zhdukë në pak kohë në sës të reve. Për ma tepër nuk më pëlqen se si lëviz gjëlbrimi, si dallga rreh plazhin, pasigurija ë delfinit më u përball me flutët, fakti që pata preferon me ndëj në tokë, qe lejlëku- që zakonisht cik sipërfaqen e detit - ka kurajon më fluturue nalt, që laraska ecën në plazh me hap të pasigurtë, tuj e zhyt kryet në ujë a thue së e shijon paraprakisht shiun. Por, në qoftë se çaste vendimtare dhe ngjarje të mëdhaja e kërkojnë, nuk do të hezitoj me të ofrue veprën tëme: o do të arrij plazhin që do të më urdhënosh, ose do t'më ndalin vëtem deti e erërat”.

E, si mbaroj së folunit, zgjidhi varkën e i lëshoj velat ernave: në frymën e ernavë nuk ranë vetëm yjet ë lëvizshëm nëpër hapsinë duke lanë shënja në drejtime të ndryshme, por u duk sikur u lëkundën edhe ujnat e palvizhmë që gjenden në majë të qiellit. Një tmerr i zi e mbloj hapsinën detarëe, tallazet vluenën gjithkund të rrezikshme me shumë vortulla e flutat e turbullta, edhe pse nuk e dijsin se ku kishin me u shkapetë ernat që ishin tuj ardhë, dhanë provë se ishin tuj u grumullue”.

(Lucano, Bellum Civile, V 508 segg, “Cesare tenta di attraversare l’Adriatico in tempesta su una barca a remi”. enricia.altervisa.org>Newton; Bellum civile_brani; www.latinovivo.com>Lucano; schede d letteratura – Lucano.htm – www.latinovivo.com)

Dante, siç e sipërshënuam xhestin e personazhit Amiklati e kishte vlerësuar dhe krahasuar me besnikërinë e vetë Jezu Krishtit ndaj kauzës hyjnore, me besnikërinë e virgjreshës Marie ndaj të birit dhe me shembëlltyrat e Shën Françeskut!

Ndërkaq, lidhur me citimet bibliografike, për interpretimin e autorëve italianë por edhe të vetë Pashko Gjeçit, mund të formulohen vërejtje. Interpretuesit italianë kanë paraqitur gjithfarë interpretimesh me detaje e hollësi, por, pothuajse të gjithë bien në një lloj subjektivizmi dhe nënvlehtësimi, duke e paraqitur Amiklatin si një personazh minor e anësor, si një njeri asketik, e justifikojnë xhestin e tij me varfërinë e skajshme, se nuk kishte se çfarë të humbte veç prangat etj. Këtu, nga literaturat komentuese e interpretuese italiane, si me thanë “të pa fundme”, ne po prezantojmë një listë të pjesshme:

([https://it.m.wikipedia.org/wiki/B... Battaglia di Dyrrhachium](https://it.m.wikipedia.org/wiki/B...Battaglia_di_Dyrrhachium) – Wikipedia)

([https://it.m.wikipedia.org/wiki/A... Amiclate](https://it.m.wikipedia.org/wiki/A...Amiclate) – Wikipedia)

(https://.enricia.altervista.org/>/.Newton/Bellum_civile_brani.pdf)

(https://www.treccani.it/enciclopedia/amiclate_Enciclopedia-Dantesca;)

Simbas nesh askush, nuk e ka trajtuar pikën kryesore nga pikpamja se, ky ilir epirotas po zbaton Kanonikun e lashtë të Lekve (mbase të lanun testament edhe nga Aleksandri/Leka i Madh, biri i Zeusit hyjnor, pasardhësve Diadokëve ...), dhe për më tepër është i vetëdijshëm mbi xhestin e Çezarit me iu nënshtrur vetëm orës, fatijeve e jo armikut, është i vetëdijshëm me sakrifkue për mikun deri edhe me jetë!

Gjithashtu edhe përkthyesi, kome-

Fig 5 Grafikë mesjetare që ilustron përkshkrimin e detarit dhe peshkatarit të varfër Amiklati, kumtuar nga studiuesi Pirro Qëndro.

tuesi e interpretuesi shqiptar Pasho Gjeçi, përveç një lloj kopjimi nga literatura e hershme italiane, paraqet mangësi. Mund të vërehet se, përkthimet e reja alternative, përveç cilësisë së përkthimit, kanë përmirësime të ndjeshme në komentime e interpretime, të cilat janë një ndihmë e madhe për studentët unversitare dhe lexuesit e pasionuar.

Edhe filozofit K. Marks dhe mikut të tij F. Engels i kishte tërhequr vëmendjen beteja Çezari-Pompeu në “Luftën e Epirit në Durrës”. Ata vinin në dukje gabimet ushtarake të dy strategëve ndonjëherë edhe të rëndomta, vinin në dukje karakterin burror e stoik të Çezarit dhe ndërkohë vinn në dukje anët negative, si njeri i ulët, përfitues i lavdive e ndyrësirë të Pompeut, duke cituar autorë antikë si Apianin e deri edhe Shekspirin.

Ndërkaq edhe Marksit, që ishte një vërejtës i hollë, sa duket i kishte shpëtuar fakti se në natyrë e në historitë njerëzore, kishte raste sado të rralla si probabilitete,

ku vepronte edhe një lloj trilli i fatit, i koincidencës! Në rastin konkret: pika e kthesës vendimtare ishte Amiklati, i cili e nderoi dhe e respektoi Çezarin, si hyjni, si Zotin e Botës dhe jo veprimet ushtarake, stratagjemat e cic-micet e Çezarit. Vetë Marksi e kishte nënvizuar: “Cilido prijës ushtarak i rëndomtë romak, si përshembull Krasi, do ta kishte shpartalluar nja gjashtë herë Çezarin gjatë Luftës së Epirit”. (shih, F. Engels, “Vepra të Zgjedhura Ushtarake”, Vëll II, bot. shqip 1976, f 430-431; shih edhe skanimin)

Për më tepër, vetë Çezari e ka pohuar në shkrimet e tij, se Pompeu ngurroi, sepse po ta kishte vazhduar ofensivën, do ta kishte zhdukur edhe atë mbeturinë të shpartalluar megjith Çezarin vetë!

Edhe vetë Amiklati, duket si një personazh i ndonjë kulti vendas.

Kemi të bëjmë me ato raste të dialektikës kur faktorë subjektivë, trille e kushte specifike, dominojnë mbi të ashtuquajturit faktorë objektivë.

Në këto ide, ne kemi diskutuar edhe me disa autorë mbi interpretimin e “Privilegjeve dhe Testamentit të Aleksandrit të Madh”, gjetur si një farë Preambule, në Statutet Mesjetare të Shkodrës. Aleksandri i Madh, 33 vjeç, Zoti pronari i Dheut në të katër koordinatat, po ngrinte një fe të re botërore, ku ai “biri i Zeusit” (i barazvlershëm edhe si biri i Amoni etj), ishte mesia, madje që do fluturonte edhe në qiellin e perendive!

Këto diskutime e parashtrime ne i kemi botuar në shtypin e kohës, por me keqardhje u vu re se ndeshëm në çensurime e në influenca banale e deri me shije inkvizicioniste! Në këto realitete, u detyruam t’i ribotojmë të pa çensuruara simbas kopjes orgjinale, në librin ΣΚΟΔΡΙΝΩΝ, bot. 2016.

Tashti, edhe një çështje të fundit. Nga ish artet e antikitetit, në piktura enësh balte, afreske, skulptura, mozaik etj, nuk kemi ndonjë paraqitje të personazhit Amiklati! Mbase kjo lidhet edhe me rastësinë, etj, por mbase edhe me ndonjë ish përbuzje ndaj barbarëve, gjithsesi le të shpresojmë se diçka mund të gjendet, siç bie fjala për Tregerionin/Gerionin epirot, basileusin mitologjik baritor të Epirit!

Ndërkaq, nga miku ynë Pirro Qëndro, një studiues me banim në Itali, na ka ardhur njoftimi, mbi një grafikë që mendohet se paraqet Amiklatin e veshur me një gunë lëkurë cjapi përçor me gjith kokën me brirë. (shih fotoskanimin) Epirotët dhe ilirët e kishin dhinë të shenjtë dhe basileusat e tyre kishin edhe përkrenare me kokë e brirë sqapi, siç Aleksandri, Pirrua edhe diadokët, monedha e besileusit Trifon (142-138 p.Kr.), Skender beu etj, siç edhe kemi shkruar.

(<https://rilindjakombetareshqiptare.wordpress.com/>...>; shih edhe fotoskanimin)

Ka mundësi, gjithnjë simbas Pirros, që kjo grafikë ilustruese mesjetare të jetë gjendur në materialet e Papës Klementi XI, por gjithsesi, mbetet për gjurmime më të sakta.

Fig 6. Vdekja e Pompeut, 29 shtator 48 p.Kr.

GJITHÇKA DUHET TË DIHET PËR ETIKEN MJEKËSORE

Vijon nga faqja 3

sipas hartës gjenetike të njeriut (gjenomës humane). Për këtë duhet që rregullat dhe ligjet të ripërtrihen dhe të jenë koherente, të mos vjetrohen, sepse mjeku ka detyrë të bëjë më të mirën për pacientin, ta bëjë cilsisht mirë dhe brenda këtij kuadri të mos gjindet jashtë ligjit.

Kur propozohet përdorimi i qendrimeve të reja në shumë raste ajo mbështetet nga komisionet e etikës ose komitetet konsultative për të mbrojtur personat për kërkimet bio-mjeksore (komisioni bio-etikë).

Përball një rasti konkret mjeku ngrën çështjen në se për këtë person duhet t'i referohemi principeve të përgjithëshme që lënë hapsirë veprimi apo të ndiqen dekretet e ligjet e shkruara. Në fakt teksti nuk mund të qeveris etikën e mjekut, nga që ato janë të ngurtë, shpesh të vështirë të shqyrtohen, të kufizuar dhe lënë vend për hypokrizi mjeko-ligjore.

Një shembull i vështirësive është marrja e konsentit (pëlqimit) të pacientit në se don të mbrohet nga rreziku i procedimit (gjykimit) e i denimit, pra për këtë ai (mjeku) duhet të informojë pacientin (të sëmurin) me shkrim ose në prani të familjarve ose personave të tretë (si dëshmitar), kështu një urografi intravenoze me "Lipiodol" për veshka mund të paraqes një rrezik vdekje – prurës (qoftë dhe minimal) nga reaksioni alergjik ndaj jodit, që ka kontrasti për të paraqitur imazhin radiologjik të aparatit urinar. Mirëpo qëllimi etik nuk është të rrisi ankthin e pacientit, por të vendosi një marrëdhënie besimi, të dëgjoj dhe të kuptojë dhe të spjegojë nevojën e këtij ekzaminimi dhe të vlerësojë shqetsimet e tij dhe të mos i shkaktojë atij frikë për eventualitetin e një ndodhie si përjashtim. Në këtë rast mund të merret një vendim për ta shtruar 2 – 3 ditë të sëmurin sa të qetësohet pas bërjes së kësaj urografie. Efikasiteti i marrjes nën kujdes dhe trajtimi adekuat është më mirë, kur pacienti është i bindur për vendimin e marur dhe ligjet nuk ndryshojnë asgjë.

Etikat dhe parat

Zgjedhjet ekonomike ndërhyjnë në ndërgjegjen e mjekut dhe të personelit të shëndetësisë. Në sferën ekonomike etika mjeksore e bazuar mbi vendimet personale u kundërvihet vendimeve kolektive. Ajo është në veçanti e përballur me zgjedhje politike, të mjeteve ekonomike, të shëndetësisë për t'iu atribuar buxhetit, për të ndërhyrë; në politikën shëndetsore të përditëshme.

Në se është e llogjikshme, që mjeku të inkurajohet të bëjë llogarit e shpenzimeve të trajtimit dhe të ekzaminimeve suplementare, që përshkruan, duhet në çdo rast të bëhen llogarit ekonomike për kujdesin ndaj pacientit ose ndaj grupit të pacientëve duke marrur parasysh rreziqet e këtyre të fundit, që mund të çojnë në kufizimin e shanseve për shërimin e tyre.

Disa zgjidhje janë të dhimbshme, kështu për arsye buxheti disa trajtime shumë të shtrejtja nuk mund të realizohen nga çdo pacient. Kështu është vendosur nga

komisione mjekësh në emër të shoqërisë të cilët do të jenë ata të sëmur, që do përfitojnë si: "më të rinjtë", ato që nuk kanë sëmundje të rënda shoqëruese, pra mjekët llogarisin moshën, gjendjen shëndetsore dhe prognozën e sëmundjes. Kjo është e domosdoshmë për një farë kohe pak a shumë të gjatë, për gjithë terapit e reja, të cilat nuk mund të përhapen menjëherë në çdo vend. Kjo është dramatike dhe e vështirë të kuptohet dhe të pranohet nga shoqëria si p.sh: një i moshuar nuk përfiton kujdesin më të mirë të mundshëm nga që kjo metodë ka kosto të shtrejtë për shoqërinë, por kjo do të ndodh shpesh për arsye të propozimeve gjithnjë në vazhdim të mjeteve të reja terapeutike që kushtojnë shtrejt dhe nuk përballohen.

Etika mjeksore zakonisht reklamon kujdes për çdo pacient, sipas të dhënave aktuale shkencore dhe imponon një "detyrim për mjete" për mjekun përball çdo të sëmurit që gjindet seriozisht në pikpyetje (para problemesh shëndetsore). Pra do duhet të përpunohen pa dyshim rregulla të reja etike në përputhje me bashkësinë shoqërore; për të fiksuar rregulla e kritere për çdo rast, që të përdoren të njëjtat principe të etikës mjeksore dhe nuk është "thjeshtë dialog" midis të sëmureve dhe mjekve.

Pra problemet e etikës e të Deontologjis janë të lidhura dhe me historinë e mjeksisë. Në Indinë e lashtë në veprën "Caranka sanihita" thuhet : - "Mund të ndrydhesh dhe të kesh turp nga babai, nëna, nga miqt dhe nga mësuesi; por jo nga mjeku... se ai për të sëmurin është nëna dhe babai, mik dhe vëlla"... Në papirus të vitit 2700 para Jezus Krisht (J. C) jepen këto tipare morale për njeriun e mjeksisë : - "Tipare të ralla, të jetë i mirë, i zgjuar, i durueshëm, të mos ketë frigë nga gjaku dhe as nga kufomat".

Në Greqinë antike dhe në Romë ka patur shumë punime për etikën mjeksore dhe "Deontologjinë", por betimi i Hyppocratt-it 500 vet para Krishtit (J. C) vlersohet si kodi i vjetër i Deontologjis që nuk ka humbur vleren as sot me këtë përmbajtje të shkurtër: "Beto hem se të semurve nuk do tu shkaktoj asnjë dëm apo padrejtësi... Nuk do tu jap lëndë vdekje-prurëse dhe nuk do t'u tregoj rrugën për një veprim të tillë... nuk do të kryej aborte (dështime). Do të ushtroj profesionin me pastërti... Në çdo shtëpi do ti shërbej të semurit pa bërë dem... Do të respektoj fshhtësinë mjeksore (sekretin profesional), për çdo gjë që shoh e dëgjoj, nuk do ta përhap, duke u mbajt të fshhtë"...

Tiparet kryesore të etikës mjeksore në shoqërit demokratike mbështeten në parimet themelore morale të vendeve të përparuara si: puna me ndërgjegje të lartë dhe përkushtim. Marrdhënie sa më njerëzore midis të sëmurëve dhe personelit të shëndetësisë, thjeshtësia dhe modestia në jetën shoqërore dhe vetjake; solidariteti, delikatesa, qëndrimi i vëmendshëm në marrdhëniet me të sëmurët dhe familjarët e tyre. Sot etika dhe deontologjia mjeksore njihet dhe organizohet si në gjithë vendet e tjera të botës dhe tek ne "Urdhrin e MJEKUT" që u krijua ne 1993 ku filloi të vihet në jetë me anë të betimit të Hyppocratt-it (i cili bëhej formalisht dhe me pare) si më poshtë:

"Në prani të profesorve të mij të kësaj shkolle, të kolegve të mij dhe para shenjës së Hypokrat-it; unë premtoj të bëhem dhe të jem besnik i ligjeve dhe i ndershmërisë në ushtrimin e profesionit të mjekut... Do jap, ndihmë falas për të varfërit dhe nuk do të kërkoj kurrë pagesë mbi atë që vlen puna ime. Duke hyrë në intimitetin e shtëpis, syt e mij nuk do shohin atë

që ndodh, gjuha ime do të ruaj sekretin që më besohet dhe sjellja ime nuk do të sjell dhe nuk do të favorizoj krimin. Duke respektuar dhe duke shpreh mirënjohjen ndaj profesorve të mij; unë do tu mësoj fëmijve të tyre atë që kam mësuar prej prindërve të tyre. Të më nderojnë njerzit në se jam besnik i premtimeve të mia".

Profesioni i mjekut është sa i nderuar; po aq dhe i vështirë, ai duhet të karakterizohet nga disa virtyte si : humanizmi, mirësia, ndjenja e ngrohët dhe vetmohuse. Puna e mjekut veç të tjerash është një profesion që shtron kërkesa shumë të larta si ndaj mendjes dhe ndaj zemrës së tij. Këto shtrohen në betimin e GJENEVE-s të vitit 1983: "-Marr angazhim solemn se do të ve jetën time në shërbim të njerzimit... Do të ushtroj artin tim mjeksor me ndërgjegje e dinjitet. Do të konsideroj shëndetin e pacientit tim si preokupim kryesor. Do të respektoj sekretin e atij që ma beson, bile dhe pas vdekjes së pacientit. Do të ruaj nderin dhe traditat fisnike të profesionit mjeksor. Kolegët e mij do jen vëllezërit e mij. Nuk do të lejoj që konsiderata fetare, kombëtare, racore, partiake ose klasore të ndikojnë në kryerjen e detyrës ndaj pacientit. Do të ruaj respektin absolut për jetën njerzore edhe sikur të jem i kërcënuar nuk do të përdor njohurit e mia mjeksore kundër ligjeve të njerzimit". Kodi i Gjeneves Betim.

Po ashtu do të kemi parasysh deklaratën e Lisbonës për të drejtën e të sëmurve – për të zgjedhur në mënyrë të lirë mjekun, për të refuzuar një mjek të caktuar, për të ruajtur sekretin e sëmundjes së vet; për të vdekur me dinjitet, për të pranuar ose refuzuar një ndihmë shpirtrore morale ose fetare. Në kodin e Deontologjis Neni 11, thekson testektualisht: "Mbajta e Sekretit profesional në interes të të sëmurit është

“TAKOJ EMOCIONET”

Emocionet janë themelore, sepse i japin gjallëri, ditë pas dite, jetës sonë. Ato mund ta kushtëzojnë në mënyrë pozitive apo negative humorin tonë, reagimet tona me të tjerët, me një fjalë mund të kushtëzojnë lirinë dhe lumturinë tonë. Atëherë, çfarë duhet të bëjmë? Para së gjithash t'i njohim dhe pastaj të mësojmë t'i mbarështojmë ato, pasi nëpërmjet një njohje të saktë të emocioneve dhe të një mbarështimi të vetëdijshëm dhe të pjekur të tyre, mund të jetojmë në harmoni me veten dhe me të tjerët.

“Takoj emocionet” është një rubrikë e cila do të trajtojë pikërisht këto njohje dhe mbarështim të emocioneve njerëzore, me të cilat bëjmë përvojë çdo ditë secili prej nesh.

PJESA E TRETË EMOCIONET¹

kategoritë dhe mbarështimi i emocioneve

Etimologjia e termit emocion

Termi *emocion* vjen nga latinishtja *emotionem*, term ky që rrjedh prej foljes *emotus*, që është pjesorja e shkuar e foljes *emovere* dhe që do të thotë lëviz e zhvendos, tund e shkund, luaj nga vendi e lëkund.

Ky term përbëhet nga parashtesa *e* që do të thotë jashtë, përjashta, duke i dhënë kështu më shumë forcë veprimit të shprehur prej foljes me të cilën është bashkuar dhe e cila është *movere* që do të thotë nxis, shqetësoj, lëviz, tund, shkund.

Pra, si përfundim termi *emocion* do të thotë *i vënë në lëvizje nga brenda jashtë...*, duke shprehur në këtë formë përbërësin impulsiv apo energjik të tij.

Përkufizimi i emocionit në Psikologji

Një emocion është një reagim, një përgjigje afektive² e caktuar³ ndaj një situatë, që quhet ngjarje aktivizuese.

Një emocion mund të shprehet me:

-ndryshime trupore dhe fiziologjike, shprehje të fytyrës: “zemra më rrihte fort”, “duart m'u djersitën”, “u skuq prej sikletit”, “këmbët më dridheshin”, “hapa sytë prej habisë”;

-veprime dhe sjellje: “e përqafova prej gëzimit”, “u largua me vrap prej dhomës”, “nuk kisha më dëshirë të bëja asgjë”, “mbylla veshët për të mos dëgjuar më asgjë”, “i dhashë një shuplakë”, “duhej të bëja me doemos diçka”;

-Mendime: “mezi pres ta takoj!”, “më ka fyer”, “ndihem vetëm”, “ia dola mbanë!”.

Kategoritë e emocioneve

EMOCIONE LARG... - FRIKA

Çfarë është frika?

Frika është një turbullim i fortë, i përzier me shqetësim, paqetësi dhe dëshirë për të mos bërë (*përbërësi emotiv*) një përvojë reale apo imagjinare (*ngjarje aktivizuese*), e cila po shkakton apo mund të shkaktojë

dëme të rënda apo të përbjë një rrezik aktual apo të ardhshëm (*perceptimi*) për vetë personin apo persona të tjerë (*vlerësimi intuitiv – përbërësi konjitiv⁴*), dhe si rrjedhojë te personi lind një reagim shmangës dhe ikës (*përbërësi konativ⁵*).

Çfarë na shkakton frikë?

Çdo objekt, person, ngjarje apo situatë, që quhet ngjarje aktivizuese, mund të përjetohet si e rrezikshme dhe mund të ngjallë një emocion frike.

Si e shprehim frikën?

-Fytyra e frikës:

**Gojë gjysmë apo krejt e hapur dhe sy të zgurdulluar*

**Vetulla të bashkuara dhe ballë i ngrysur*

**Zverdhje dhe kërcitje dhëmbësh.*

-Trupi i frikës (ndryshime psiko-fiziologjike):

**Gjendje e madhe frike: aktivizim i sistemit parasimpatik: ulje e rrahjeve të zemrës dhe e tensionit muskular, ulje e temperaturës së trupit, djersitje e madhe dhe zgjerim i bebeve të syve. Prej kësaj rrjedh njëfarë paralizimi apo *paaftësie për të reaguar në mënyrë aktive me ikje apo sulm*. Funkcioni i këtij paralizimi është mbrojtja e individit nga sjellja agresive që mund të shkaktojë ikja apo sulmi.*

**Gjendje më pak e madhe frike: aktivizim i sistemit simpatik: rritje e rrahjeve të zemrës, në muskuj rrjedh më shumë gjak dhe kemi tension më i madh muskular, ngritje e qimeve përpjetë. Kështu, trupi bëhet gati për të sulmuar apo për të ikur. Dridhje e duarve dhe e këmbëve.*

Cilat janë funksionet e frikës?

Frika ka një funksion pozitiv, ashtu si edhe dhimbja fizike, pasi sinjalizon një gjendje emergjence dhe alarmi, për veten dhe për anëtarët e tjerë të grupit, duke e përgatitur kështu mendjen dhe trupin për reagim, që shfaqet në sjellje sulmi apo ikjeje. Shfaqjet sjellore dhe ndryshimet psiko-fiziologjike shërbejnë për *ruajtjen dhe mbijetesën* e individit, si edhe të llojit të tij. Nëse frika ekstremizohet dhe bëhet tejet e shpeshtë, duke u bërë kështu ankth, fobi apo panik, atëherë ajo humbet funksionin e saj themelor dhe kthehet në një simptomë psiko-patologjike.

EMOCIONE LARG... - MËRZIA

Mërzia është produkti i një konflikti të heshtur, që lind si rrjedhojë e anulimit të dy faktorëve në luftë mes tyre: dëshirës dhe frikës.

Pra, është një gjendje qëndrimi varur, ankthi e pasigurie, një *“do të doja, por kam frikë”*.

Konflikti mes dëshirës dhe frikës është tipik në adoleshencë, por jo më pak në moshë të rritur. Një gjë e tillë mund të shihet mjaft mirë p.sh.: kur hamë diçka, që nuk na pëlqen, vetëm për faktin se e kemi blerë, apo për faktin që të mos fyhet dikush tjetër... Pra, dëshira për të mos e ngrënë atë gjë pengohet nga frika që kemi se po shpërdorjmë, apo se po tregohemi

⁴ *Konjitiv*: Që ka të bëjë me njohjen; tërësia e funksioneve, që mundësojnë mbledhjen dhe përpunimin e informacionit (vëmendja, perceptimi, kujtesa, mësimi, inteligjenca, arsytimi).

⁵ *Konativ*: Impuls që stimulon përpjekjet e çdo lloji, i drejtuar nga vullneti dhe nga dëshira.

të paedukatë ose se po fyejmë dikënd tjetër...

I mërzituri thotë se ndihet bosh, por në të vërtetë në të ka diçka: një mendim, një ndjenjë, një fantazi, por prej të cilës ai heq dorë, e mohon. Kjo flakje tej e një dëshire pa vënë diçka në vendin e saj, përjetohet si *“ndihem bosh, nuk kam asgjë brenda meje”*. Por, në fakt, nëse e analizojmë këtë moment zbulojmë se personi ka diçka brenda tij: një dëshirë (ndjenjë + mendim), vetëm se nxjerrja në vetëdije e kësaj dëshire pengohet nga një ide e kundërt e lidhur me një ndjesi frike, ankthi apo humbjeje. Ekziston një vlerë që të tërheq, por që të bezdis, dhe gjithçka zhduket. Është një proces i pavetëdijshëm, i cili bën që dëshira dhe frika të mos bëhen të vetëdijshme. I vetëdijshëm është vetëm rezultati i këtij zhdukjeje: mërzia.

I mërzituri do të donte të bënte diçka, por nuk e di se çfarë; qëndron duke shikuar nga dritarja; ka një frikë të pavetëdijshme për ta vënë në jetë atë që do: frikë që, nëse realizon dëshirën, diçka do të humbasë, do të ndryshojë ose do të vuajë. Konflikti mes dëshirës dhe frikës përfundon me zhdukjen e të dy kundërshtarëve. Në nivel vetëdijeje arrin vetëm jehona e këtij rezultati si ndjesi mërzie: nuk lëviz asgjë. I mërzituri ka ndjesinë se koha nuk kalon kurrë. Mërzia përjetohet si një çrregullim i ndjenjës së kohës.

I mërzituri thotë: *“Kam dëshirë, por nëse realizoj dëshirën time do të bëhem i ankthëm ose do ta vë veten në rrezik. Për këtë i them vetes sime se nuk kam absolutisht asnjë dëshirë dhe nuk dëshiroj të bëj asgjë”*.

“Ndiej se kam dëshirë të bëj diçka, por nuk e di se çfarë”: frika ia ka shkurtuar kokën objektivit kah i cili drejtohej dëshira; kjo dëshirë e zhveshur nga përmbajtja e saj s'mund të realizohet dhe shndërrohet në ndjesi të pakëndshme pafuqie, ku njeriu s'mund të bëjë as këndeje as andej. Në fakt, në gjuhën e përditshme përdoret shprehja: *“Jam i mërzitur për vdekje!”*. Në atë mëzë ka njëfarë malli për një dëshirë që personi - prej frikës - nuk e ka realizuar; personi ndihet i pafuqishëm, provon keqardhje që ka humbur një rast dhe ka sigurinë e frikshme se nuk mund të veprojë ndryshe.

EMOCIONE LARG... -TURPI dhe FAJI

Turpi (marrja)

Shfaqet tek fëmija kur ai ka kaluar fazën e gjithëpushtetshmërisë dhe, për të parën herë, zbulon se është i brishtë dhe i cenushtëm (*“Jam i brishtë!”*).

Më pas turpi është sinjali i përvojës së pakëndshme të të ndierit i paafte apo jo në lartësinë e pritshmërive të të tjerëve, i lidhur me një perceptim negativ të vetes (*“Çfarë do të mendojnë për mua?”*). Domethënë të qenit të ekspozuar dhe të konsideruar si të padenjë dhe të pavlerë, të ndierit inferior dhe me frikën se na vlerësojnë negativisht. Kjo e bën personin që të tregohet i kujdesshëm në zbulimin e vetes së vet, të ndrojtur, të sikletosur dhe të çnderuar, tejet të vetëdijshëm për mangësitë e veta.

Reagimet e turpit shpesh zënë fill nga

përvoja dështimi në publik, ku personi ka qenë objekt përqeshjeje dhe/apo përcmimi nga të tjerët dhe që personi i ka brendësuar këto dhe i ka drejtuar kundër vetes së vet. Turpi është një emocion bërthamë, që ka të bëjë me vlerën vetjake si person dhe shoqërohet me prirjen për t'u shmangur dhe për t'u fshehur me qëllim që të mos e provojë më këtë emocion, që i kujton vlerësimin negativ që ai ka për veten e vet.

Në shfaqjet e tij më të zhvilluara turpi mund të klasifikohet tek EMOCIONET DREJT... dhe quhet *Cipë*. Nuk shpreh, si në të kaluarën surprizën e pakëndshme të të qenit i ekspozuar ndaj dështimit apo përbuzjes, por lind nga perceptimi i vlerave personale, nga respektimi i vetes dhe i tjetrit, sidomos në sferën seksuale, duke ruajtur trupin dhe brendësinë vetjake ndaj syve kureshtarë.

Faji

Faji lind si frikë nga ndëshkimi për faktin se personi ka shkelur një normë, rregull apo ligj. Është një element tipik fëmijëror: ajo që e shqetëson personin nuk është e keqja e bërë, por efekti që lind prej saj, qortimi apo dënimi që kjo e keqe mund të sjellë (A do të dënohem? Si do të dënohem?).

Më pas ky emocion zhvillohet dhe kthehet në ankth për faktin se personi i ka shkaktuar një gjë të pakëndshme personave të rëndësishëm për të (A më do ende? A më vlerëson akoma?).

Ekziston një *ndjenjë e pjekur faji*, që klasifikohet tek EMOCIONET DREJT... dhe lind kur personi tregon keqardhje se i ka bërë keq të tjerëve. Kjo ndjenjë nxitet nga vlera objektive si: drejtësia, dashuria, e të tjera.

PJESA E KATËRT

EMOCIONE KUNDËR... - ZEMËRIMI

Çfarë është zemërimi?

Emocioni i zemërimit përcaktohet si reagim ndaj një ngjarjeje aktivizuese, prej të cilit zë fill një sekuencë e caktuar:

-Personi ka një nevojë, por diçka (objekti - ngjarje aktivizuese) pengon apo mund të pengojë plotësimin e saj (perceptimi).

-Ai mendon se objekti e pengon qëllimisht atë (përbërësi konjitiv)

-dhe te personi lind një dëshirë e fortë për të sulmuar, për t'iu turrur këtij objekti, dëshirë kjo gjithnjë e më pak e kontrollueshme (përbërësi emotiv)

-dhe prej këtu lindin veprime shkatërruese, si p.sh. fyerje, sulmim, dhunë... (përbërësi konativ).

Cili është objekti i zemërimit?

-Shkaktari: zemërimi mund të orientohet kah objekti (person, kafshë apo send) që shkakton frustrimin (zemërim i shprehur drejt përsa i përket objektit, por duhet parë edhe mënyra e shprehjes së tij).

-I pafajshmi: zemërimi mund të orientohet kah një objekt tjetër prej atij që e ka shkaktuar frustrimin (zemërim jo i shprehur drejt):

**te më të dobëtit, duke i krijuar personit të zemëruar një minimum ndjenje pushteti;*

**te vetvetja, duke u shndërruar kështu në *vetë-dëmtim* apo *vetë-sulmim*;*

**te ndonjë send apo kafshë.*

Si e shprehim zemërimin?

¹ ANNA BISSI, *Il battito della vita: conoscere e gestire le proprie emozioni*, Paoline, Torino 1999.

² Afektivitet: sfera e ndjenjave dhe e reagimeve emotive; aftësia për të ushqyer dhe për të shprehur ndjenjat. Termi *afekt* (nga latinishtja *ad* dhe *fecere*: “bëj diçka për dikënd”) shpreh një ndjenjë që lidh një person me diçka (objekt apo kafshë) apo me dikënd (njeri) dhe i referohet marrëdhënieve emocionale mes personave. Tregon një ndjenjë apo një lloj marrëdhënieje personale, që ka vlerë më të madhe, sesa simpatia apo miqësia.

³ P.sh. frikë=larg, zemërim=kundër, trishtim= pa, tërheqje=drejt).

- Fytyra e zemërimit:

*Nxjerrje dhe skërrmitje (kërcëllitje) dhëmbësh

*Vetulla të bashkuara e të ngritura lart

*Ballë i ngrysur (i rrudhur)

*Zë më i fortë, ton fërshtëllës, çjerrës dhe kërcënues.

- Trupi i zemërimit (ndryshime psiko-fiziologjike):

*Përsheptim i rrahjeve të zemrës, shtim i presionit arterial dhe spërkatje e venave periferike (skuqje në fytyrë), shtim i presionit muskular dhe djersitje. Muskulatura e trupit mund të arrijë deri në palëvizshmëri.

Cilat janë funksionet e këtyre ndryshimeve psiko-fiziologjike?

Kanë funksion që ta largojnë objektin që shkakton këtë situatë: nëpërmjet futjes së frikës dhe largimit të menjëhershëm të personit, si edhe nëpërmjet një sulmi të dhunshëm kundër tij.

Cilat janë funksionet e zemërimit?

Zemërimi shpesh etiketohet si një emocion negativ, që duhet shmangur te ne dhe te të tjerët. Në fakt, zemërimi bëhet negativ, madje edhe shkatërrues, kur nuk njihet dhe nuk përdoret në momentin kur lind, por shtypet me pasojë negative për veten dhe për të tjerët. Pa zemërim nuk jemi të mbrojtur, pa zemërim jemi në dorë të reagimeve të të tjerëve dhe nuk mund t'i parandalojmë këto reagime. Ai është një mekanizëm mbrojtës që na sinjalizon se ka diçka që nuk shkon, është një reagim ndaj një pakënaqësie të madhe, që lind përgjithësisht nga një frustrim, që e quajmë të papranueshëm. Zemërimi na bën që t'i njohim gjërat që na shkaktojnë vuajtje, na tregoj se të drejtat po na dhunohen, që nevojat dhe dëshirat tona nuk po plotësohen. Të mësojmë të shprehim zemërimin tonë do të thotë t'i njohim nevojat tuaja dhe të kemi marrëdhënie më autentike me personat që na rrethojnë. E gjithë kjo na ndihmon që ta vlerësojmë më shumë veten dhe të kemi më shumë besim në vetvete, sepse nuk e grumbullojmë deri në atë pikë sa më pas ai të shpërthejë pa asnjë kontroll.

EMOCIONE KUNDËR... - XHELOZIA

Vazhdimisht i shoqëruar nga *dyshimi* i humbjes, personi xheloz shikon përrëth për të kërkuar shenjat apo provat që pohojnë frikën e tij se mos e tradhëtojnë. Dyshimi i tij shndërrohet shpejt në bindje, sepse edhe për të, ashtu si edhe për ziliqarin, perceptimi i realitetit kushtëzohet nga seleksionime të dhënash, që vihen në punë në mënyrë *automatike* dhe të *pavetëdijshme*. Pa e kuptuar ai zhduk provat në favor të partnerit, duke zmadhuar ato që mund të pohojnë dhe përforcojnë frikat e veta. Leximi i tij është *një lexim në formë hinke*: nëpërmjet saj edhe horizonti më i gjerë zvogëlohet.

Xhelozia në këtë mënyrë rrezikon të përfundojë si ziliqari, domethënë ta shkaktojë, me vetë sjelljen e vet, atë të cilës ai vetë i frikësohej: braktisjen. Shpesh partneri i lodhur nga dyshimet, pasiguritë, kontrollat, vendos t'i japë fund një marrëdhënieje në bazë të së cilës tashmë nuk është më elementi themelor: besimi i ndërsjellë, element i domosdoshëm për rritjen në një marrëdhënie afektive. Edhe vetë fundi i marrëdhënies përjetohet nga personi xheloz si një përforcim i dyshimeve të mëparshme dhe çdo marrëdhënie e re do të fillojë me një mosbesim gjithnjë e

më të madh ndaj tjetrit.

Nevoja për ta zotëruar tjetrin, që shpesh shoqëron xhelozinë, është vetëm shfaqja e jashtme dhe e dukshme e një ndjenje edhe më të fshehur, por po aq të thellë dhe të vërtetë: *frika se të tjerët nuk e duan atë*. Pra, në bazë të xhelozisë nuk është, para së gjithash, një shprehje agresiviteti ndaj tjetrit, sesa një *klithmë*, një lutje e dëshpëruar: "Më duaj përgjithmonë", që i përgjigjet një nevojë të pranishme te secili prej nesh, atë të një *dashurie të përjetshme*.

Rrënjët e saj ndodhen në fëmijërinë tonë të largët, me zbulimin e dhimbshëm, por të shëndetshëm, se nuk jemi fëmijë "të vetëm" dhe si rrjedhojë duhet ta ndajmë me të tjerët, në veçanti me vëllezërit dhe motrat, dashurinë e prindërve. Ky zbulim shoqërohet gjithmonë me frikën se bashkëndarja sjell një zvogëlim, një humbje jo vetëm të ekskluzivitetit, por edhe të dashurisë. Kjo druajtje nuk zhduket me fëmijërinë, por shpesh shtohet me kalimin e viteve.

Xhelozia shpreh në të njëjtën kohë një *cenueshmëri* dhe një *pasuri* dhe që, nëse jetohej në mënyrë të pjekur, nuk e pengon dashurinë të shprehet dhe të rritet.

Cenueshmëria është e lidhur me mënyrën se si e perceptojmë dashurinë e tjetrit ndaj nesh. Në fakt, shpesh jemi të tunduar që ta vlerësojmë këtë dashuri në terma *sasiorë* dhe jo *cilësorë*. Zemra e tjetrit, veçanërisht e personave të rëndësishëm për ne, barazohet me një tortë: "Nëse duhet të të jap një fetë edhe ty, pjesa ime do të bëhet më e vogël!". Për këtë arsye çdo miqësi e re që zë personi i dashur bëhet objekt vëmendjeje, kontrolli, dyshimi dhe në fund xhelozie: bashkëndarja e dashurisë lexohet si humbje, si pakësim dhe harrohet se kështu zemra njerëzore nuk zvogëlohet, por, përkundrazi, *zgjerohet* çdo herë që krijohet një marrëdhënie e re.

Marrëdhëniet e shumta nuk i heqin asgjë unicitetit: ai që është me të vërtetë i aftë për të dashur është në gjendje të ketë dhe të ruajë marrëdhënie të thella, të respektojë role të ndryshme, të mos bëhet sipërfaqësor, me gjithë shtimin e numrit të lidhjeve të rëndësishme. Partneri mund të vazhdojë të jetë objekt i një dashurie ekskluzive, që nuk i heq asgjë unicitetit të miqësive të tjera.

Kështu xhelozia, e jetuar në mënyrë të drejtë, mund të konsiderohet si një pasuri. Ajo, në fakt, është ndjenja që më së miri tregon çmueshmërinë e një marrëdhënieje: është një mënyrë për të shprehur se sa "e kam për zemër" tjetrin, se sa dëshiroj që marrëdhënia ime me tjetrin të jetë ekskluzive, se sa ajo është e domosdoshme, se sa tjetri është objekt dëshire. Pra, xhelozia mund të përcaktohet si *termometër i dashurisë*, që mat intensitetin dhe që cilëson vlerën e saj.

EMOCIONE KUNDËR... - ZILIA (SMIRA)

Zilia lind nga një vëzhgim i të tjerëve dhe nga një *krahasim* i vazhdueshëm me ta, ndaj të cilëve personi percepton se është tejet humbës, pasi përpiket të vërë në pah mungesën e vet të fatit, padrejtësinë e fatit ndaj tij, lehtësinë me të cilën të tjerëve gjithçka u shkon vaj.

E gjithë kjo tregon se ziliqari është një person që ka një *vlerësim të ulët për veten e vet*: shihet në pasqyrë dhe nuk i pëlqen

vetja, duke menduar se është i shëmtuar. Armiqësia që lind te ziliqari është vetëm një pasojë, një shenja e dukshme dhe e jashtme e zilisë që ai provon përbrenda.

Sa më shumë që të kalojë koha aq më shumë zilia përforcohet. Nëse e tashmja vazhdon të shihet në mënyrë konkurruese dhe e ardhmja pesimiste, e prituri si një kohë të cilën të tjerët nuk do të reshtin së qeni të privilegjuar, e kaluara do të duket në sytë e tij si një grumbull zhgënjimesh/deluzionesh.

I zhgënjyeri është, në fakt, ai që e shikon jetën e vet si një seri rastesh të humbura, sepse fati është treguar i ashpër me të dhe i mirë me të tjerët. Ai harron se shpesh zhgënjimi është, të paktën pjesërisht, i shkaktuar nga ai vetë. Që të ketë një *zhgënjim/deluzion*, duhet që më parë ta kemi *gënjyer* vetveten/të kemi krijuar një *iluzion*. Domethënë do të ketë ndodhur një lexim jo i saktë i realitetit, ndoshta i lindur p.sh. nga dëshira e pavetëdijshme për t'i parë ëndrrat tona menjëherë të realizuara.

Ziliqari nuk e kupton se bën një lexim të *pjesëshëm* dhe *selektiv* të realitetit. Pa e kuptuar, në fakt, ai priret të eliminojë disa të dhëna dhe të zmadhojë disa të tjera në mënyrë automatike dhe të pavullnetshme. E keqja e tjetrit përjashtohet apo zvogëlohet; e njëjta gjë ndodh edhe për pozitiven e vetvetes. Dhe e kundërta, negativja e vetes së vet zmadhohet dhe e tjetrit stërvogëlohet. Kështu kemi formimin e dy kuadrove: ajo e jetës së vet, e ngjyrosur me ngjyra gri dhe ajo e jetës së tjetrit, e ngjyrosur me rozë.

Zilia kërkon një ndryshim të shikimit: aftësi për ta dalluar objektivist vlerën vetjake, gjithmonë të pranishme, për të shkuar përtej kufizimeve, duke tejkuluar prirjen e dyfishtë për të mbivlerësuar negativën vetjake dhe pozitiven e tjetrit dhe anasjellas. Nëse arrijmë ta shohim realitetin në mënyrë më të ekuilibruar, ky krimb i brendshëm do të zhdukej dhe, së bashku me të, edhe arsyeja e një jete jo të lumtur.

EMOCIONE KUNDËR... - NEVERIA dhe PËRBUZJA

Çfarë na shkakton neveri?

Objekti që shkakton emocionin e neverisë mund të jetë një kafshë e gjallë (p.sh. një mi), pjesë e një qenieje të gjallë (p.sh. një krah i këputur, gjaku, të brendshmet, jashtëqitja, urina), erë e pakëndshme apo ushqim i neveritshëm.

Neveri mund të shkaktojë edhe një objekt (person apo veprim), që ngjall te personi që e sheh apo që e pëson një reagim të fortë mosmiratimi të personit apo të sjelljes së tij, sepse veprimet dhe sjelljet e të parit janë të tilla që u kundërvihen normave, dhe, më në përgjithësi, pikëpamjes së botës të personit që i gjykon ato si të neveritshme. Çfarë na shkakton përbuzje?

Mund të përbuzet (apo përçmohet, domethënë të mos konsiderohet i vlefshëm, të mos i jepet vlerë) si një person, ashtu edhe një send. Kur përbuzja i drejtohet një personi, sjell një nënvlerësim të tjetrit dhe një mbivlerësim të vetes, domethënë një ndjenjë epërsie, duke e bërë personin të mendojë se vlen më shumë, sesa personi tjetër.

Përbuzja që drejtohet ndaj një personi shkaktohet kryesisht kur sjelljet e tij shkelin normat morale, tradhëtojnë besimin, nuk zbatojnë rregullat shoqërore, janë

agresive dhe të dhunshme; kur ai mban qëndrime të pamotivuara superioriteti dhe kur nuk është i sinqertë. Meshkujve u ngjall përbuzje tradhtimi i besimit dhe qëndrimet e pamotivuara të superioritetit. Femrave u ngjall përbuzje shkelja e normave morale dhe fallsiteti.

Si shfaqen neveria dhe përbuzja?

Neveria njihet dhe shfaqet nëpërmjet një shprehjeje të fytyrës shumë karakteristike dhe pak të kontrollueshme, që kryesisht konsiston në rrudhjen e vrimave të hundës dhe në hapjen e gojës gati si për të nxjerrë jashtë gjithçka që ndodhet në të. Kur ky emocion është veçanërisht i fortë shoqërohet me të përziera (pështirosje) dhe të vjella. Përgjithësisht përpara një objekti që ngjall neveri krejt trupi kontrahet dhe përpiket të largohet nga objekti në fjalë apo personi largon shikimin, shkund gishtat nëse e ka prekur apo pështyn nëse personi e ka futur në gojë atë. Shpesh, njëkohësisht me këto sjellje, nxirren vokalizime, që njihen si sinjale neverie, krupe, pështirosjeje.

Ekzistojnë disa ngjashmëri në mënyrën e shfaqjes fizike të përbuzjes dhe të neverisë: në fakt, shprehja e fytyrës së përbuzjes dallohet nga shprehja e neverisë vetëm përse i përket shkallës së intensitetit, në fakt më të vogël. Nëse përbuzja ndaj një personi është shumë e fortë ajo mund të shfaqet si neveri apo si të përziera, duke u shprehur në mënyrë shumë të ngjashme me neverinë që provojmë nga një erë e neveritshme.

Një karakteristikë e veçantë e emocionit të përbuzjes, në krahasim me neverinë dhe me emocionet e tjera, përcaktohet nga roli i rëndësishëm që kanë reagimet verbale: në veçanti këto të fundit përfshijnë batuta ironike/sarkastike, tallje/shpoti, përqeshje dhe në raste ekstreme fyerje.

Cila është vlera "përshtatëse" e neverisë dhe e përbuzjes?

Duke qenë se neveria kryesisht nuk ka si ngjarje aktivizuese një qenie njerëzore, por përgjithësisht kafshë apo gjëra jo të gjalla, në veçanti ushqim, ajo ka funksion ta mbrojë njeriun nga gjithçka që mund t'i bëjë keq atij. Përbuzja i tregon personit dhe e përgatit atë për t'i bërë ballë një situatë apo një kundërshtari të rrezikshëm. Ajo, ndryshe nga neveria, duket se është një emocion më i zhvilluar meqë ka si referues kryesor jo një objekt jofrymor, por një qenie të gjallë dhe është e lidhur me ndërveprimin shoqëror.

PJESA E PESTË

EMOCIONE PA ...- BOSHLLËKU

Emocionet e lidhura me perceptimin e boshllëkut janë tejet të hershme. Tregojnë, në fakt, mungesën e një bote të brendshme domethënëse, vështirësinë për t'i dhënë një kuptim jetës, mungesës së zellit, të interesit, të dëshirës. Këto të kujtojnë gjendjet shpirtërore të fëmijës tipike për muajt e parë të jetës. Pak nga pak fëmija, duke u rritur, priret ta mbushë këtë boshllëk fillestar: brendësia e tij, në fakt, nga shkretëtirë shndërrohet në *hapësirë* të brendshme, të *banuar* nga fytyra të dashura, të *populluar* nga persona dhe objekte të rëndësishëm, të *hapur* për takime, interesa, domethënie.

Kjo përvojë fëmijërore mund të riparohet edhe në moshë të rritur: e detyruar nga fenomene të veçanta ose sepse perso-

ni, edhe pse i rritur, ka ruajtur disa mbeturina fëmijërore apo nuk ka plotësuar procesin e tij të pjekurisë psikologjike.

Në rastin e parë gjendemi përpara gjendjeve të krijuara nga situata të jashtme, si p.sh. *mungesa e stimuljve*.

Ndjenjat e boshllëkut, tipike të një personi të papjekur, vijnë nga situata të brendshme. Në këtë rast i referohemi ndjenjave të *apatisë* (që fjalë për fjalë do të thotë "mungesë pasionesh" a-mungesë, *pathos*-pasion) apo të *mërzisë*. Ato shprehin gjithmonë një mungesë: mungesë gëzimi, interesi, dashurie, vullnet për të vepruar, kuptimi dhe madje edhe kënaqësi. Flasin për një botë të brendshme pak të organizuar, të populluar nga fantazma, të paafte për të ngjallur emocione pozitive. Një botë që "zgjohet" vetëm nëse nxitet nga ndjesi të forta, thërmuese dhe të dëshiruara meqë perceptohen si të vetmet të afta për t'i lënë të kuptojë personit se është ende gjallë. Në fakt, alternativa është akulli, boshllëku, mungesa.

Në këtë mënyrë shpjegohet kërkimi i tepruar, nga ana e shumë të rinjve, i ndjenjave të forta, të dendura, të rrezikshme, në kufijtë e ligjit: më përpara seksi, i provuar në mënyrat më të ndryshme dhe në moshë të njomë, pastaj alkooli, droga, shpejtësia e madhe me makinë; vjedhja vetëm për dëshirën për të vjedhur; apo përdhunimi, dhuna, hedhja e gurëve nga ura, dhe në raste të skajshme edhe vrasja, gati-gati sikur heqja e jetës tjetrit të perceptohej në mënyrë të pavetëdijshme si mënyra e vetme për të rifituar jetën vetjake.

Qenia njerëzore është *kërkuese* dhe *gjurmuese* prej natyrës.

Nëse pengohet në jetimin e kësaj karakteristike themelore, nuk do të arrijë kurrrë të gjejë gëzimin për të jetuar.

Po ashtu kur, qysh prej fëmijërisë, të gjitha dëshirat plotësohen, kur mungon stimuli, që, duke krijuar një situatë frustrimi dhe mungese, bën të rritet jo vetëm një dëshirë e mëtejshme, por edhe vullneti për ta realizuar atë, çdo aspiratë njerëzore, çdo tension drejt asaj që na tejkalon, na tërheq, zhduket. Atëherë vjen sheshimi, boshllëku i ditëve të shuara, që arrijnë të ndizen vetëm me sensacionalen, të jashtëzakonshmen, shpesh të shprehur me kërkimin e kënaqësisë apo si shprehje të agresivitetit.

Ilaçi i boshllëkut nuk është një jetë më e qetë, por një ekzistencë më e lodhshme, me më shumë zell dhe frymë luftarake, një jetë të paktën pak më e denjë për t'u quajtur e tillë.

EMOCIONE PA... - HUMBJA

Te depresioni një element pozitiv gërshetohet me një element negativ. Në fakt, nevojitet, që një realitet i jashtëm të konsiderohet *i dëshirueshëm* (realitet pozitiv), që të mund të ndihet mungesa e tij. Por, në të njëjtën kohë objekti i lakmuar, sidomos personi i dashur, perceptohet njëkohësisht si *i dëshirueshëm dhe jo i pranishëm*, i lakmuar dhe që mungon.

Pra, në sfond të kësaj ndjesie është *mungesa*: është diçka e bukur që më është hequr, që nuk ekziston më, që u është dhënë të tjerëve. Është sikur realiteti të ngjyroset me të trëndafilte jashtë dhe me të zezë brenda. Depresioni si gjendje shpirtërore, që na karakterizon kur jemi të sflitur, të ligështuar, të rënë moralisht, pa shpresë, shoqëron përvoja humbjeje, që kanë ndodhur në vitet e para të jetës

dhe që mund të riparqiten në momente të tjera veçanërisht të dhimbshme.

Psikologët e fëmijëve përdorin termin *depresion anaklitik*, tipik për fëmijët, të cilët janë të detyruar, për arsye të ndryshme, të ndahen nga nëna *pasi* kanë krijuar me të një marrëdhënie. Pra, kusht thelbësor që të provohet depresioni është *marrëdhënia pozitive* me një person të dëshiruar dhe të dashur, që është larguar papritmas. Kur flasim për *dashuri*, në këtë rast, nuk i referohemi natyrisht marrëdhënies së thellë që një i rritur mund të krijojë me një person tjetër, por për lidhjen fillestare që një fëmijë është në gjendje të krijojë, në vitet e para të jetës, me nënën e vet apo me dikë tjetër që kujdeset për të.

Ajo që karakterizon këtë lloj depresioni është *mënyra* me të cilën përjetohet ndarja. Fëmija, në fakt, nuk e percepton si një largim të përkohshëm, që do ta çojë në një takim të ri të ardhshëm, por si një *humbje totale* të personit të dashur. Në këtë fazë të fëmijërisë, në fakt, nuk janë zhvilluar ende si duhet disa funksione që karakterizojnë moshën e rritur: fëmija nuk kap vazhdimësinë e objekteve, pasi mendon se këta objekte ekzistojnë vetëm nëse i sheh dhe zhduken sapo ai nuk e sheh më. Ajo që ai nuk e percepton me shqisa nuk ekziston; ajo që nuk është e pranishme, zhduket. Në fakt, duhet të kalojë shumë kohë përpara se ai të jetë në gjendje të brendësojë vazhdimësinë e një pranie, të një afekti.

Mungesa e personit të dashur, zhdukja e tij, atëherë jetohet si një *shkatërrim*: marrëdhënia perceptohet si *e parekuperueshme*. Prej këtu rrjedh gjendja shpirtërore e depresuar, që, në shfaqjet më dramatike, shprehet madje si humbje e dëshirës për të jetuar.

Për këtë arsye është mirë që kur fëmija, sidomos në momentin në të cilin arrin të krijojë një lidhje të veçantë me një person të rëndësishëm, të mos ndahet prej tij. Largimi nga figura amënore, fazë thelbësore e rritjes psikologjike, e krahasueshme me heqjen e gjirit në atë fiziologjike, duhet të ndodhë në mënyrë të ekuilibruar, në mënyrë që të ndihmojë ndjenjën e vazhdimësisë së dashurisë edhe në mungesë të personit të dashur.

As frustrimet e mëdha të nevojës së tij për dashuri dhe as kënaqjet e tepruara nuk do të arrijnë të krijojnë në të një siguri të tillë, element i domosdoshëm për çdo pjekuri të vërtetë afektive.

Në jetën e të rriturit mund të verifikohen kushte që riprodhojnë përvojat e ndarjes fillestare: nisjet, largimet, braktisjet, tradhtitë e vdekja përbëjnë, në fakt, situata në të cilat ripropozohet, edhe pse në mënyra të ndryshme, përvoja e dhimbshme e humbjes së personave të dashur.

Objekti i dashur perceptohet si i shkatërruar përgjithmonë, jo më i rekupeueshëm. Vetë jeta fillon e humb kuptim, meqë ishte shpesh marrëdhënia e dashurisë me këtë person, gëzimi dhe siguria që vinte prej saj, që i jepte vlerë dhe kuptim jetës.

Zbulojmë se nuk jemi të motivuar. Jeta bëhet një peshë, një lodhje. Asnjë nuk është në gjendje t'i japë gëzim personit, ta entuziazmojë atë. Dobësohen apo madje zhduken, impulset e lidhura me instinktet parësore, si uria e gjumi.

Situata të tilla nuk duhet të konsiderohen si shqetësuese, kur ato shoqërojnë momente dramatike të jetës, si ato që sapo

përshkruam. Depresioni i shfaqur për humbjen e një personi të dashur shpreh, në fakt, intensitetin e një marrëdhënieje dhe rëndësinë që ajo kishte për personin.

Ajo vë në dukje se vështirësitë e vogla të përditshme, të përbëra shpesh nga tensione, moskuptime banale, prirjen të fshehin *rëndësinë* dhe *unicitetin* e atij personi në jetën tonë.

Në fakt, nëse marrëdhëniet tona nuk do të ishin personale, nëse fytyrat dhe emrat nuk do të kishin një vend të *pazëvendësueshëm* në zemër, ne nuk do të dinim se çfarë do të thoshte të ishim të depresuar. Megjithatë nuk do të mund të njihnim as gëzimet e dashurisë.

Në fakt, kur personat mbahen si identikë dhe marrëdhëniet jetohej vetëm për atë që mund të japin, tjetri është kthyer në objekt dhe gëzimi i vetëm që provohet është kënaqësia dritëshkurtër, që lind nga një përdorim i ndërsjellë.

Për këtë arsye disa herë prania e depresionit konsiderohet si një shenjë pozitive e pjekurisë: në fakt, ajo tregon tejkalimin e një qëndrimi narcizist, shenjë e lindjes së një aftësie të re për të dashur, që lind nga perceptimi i tjetrit jo vetëm si i dëshirueshëm, por edhe si i pazëvendësueshëm.

Me qëllim që depresioni të konsiderohet një ndjenjë e përshtatshme dhe normale, është e nevojshme një *shkak i jashtëm, objektiv* që ta motivojë atë. Pra, duhet të verifikohet një përvojë e vërtetë humbjeje si ato të përmendura më sipër, përndryshe këto emocione janë shenjë e një problematike personale të tipit patologjik.

EMOCIONE PA... - MUNGESA

Tani le të reflektojmë mbi emocionet e lidhura me mungesën si: *trishtimi, malinkonia dhe malli*.

Siç mund të vihet re, tre termat e përdorur si kriter referimi (boshllëk, humbje, mungesë) sjellin një koncept *zhvillimi* brenda aftësisë marrëdhënore.

Në fakt, emocionet e lidhura me përvojën e *boshllëkut* supozojnë një *mungesë të plotë* të tjetrit, mund të themi gati një *mosekzistencë* e tij. Në botën e atij që jeton kryesisht ndjenja si mërzia dhe apatia, jo vetëm aktualisht *nuk ekziston*, por edhe në të kaluarën *nuk ka qenë kurrë* ndokush. Bota e tij e brendshme nuk është e populluar, ka vetëm hije apo gjëra, s'ka kurrë persona; është e ngjashme me atë të fëmijës në muajt e parë të jetës, kur ende nuk di të dallojë formën e fytyrës njerëzore, ndaj të cilës shumë shpejt fillon të reagojë pozitivisht me një buzëqeshje.

Depresioni lind nga perceptimi i *humbjes* së tjetrit, të ndier si *shkatërrim* i një pranie, për të cilën jemi të vetëdijshëm dhe që jetohet pozitivisht. Pra, kapet me lehtësi një *progresion* në krahasim me situatën e mëparshme. Këtu, në fakt, është verifikuar një përvojë marrëdhënore pozitive, edhe pse mungon çdo shpresë për ta ripërsëritur atë. Imazhi i shkretëtirës, në këtë rast, nuk shpreh situatën reale të personit. Brendësia e tij nuk mund të krahasohet me një vend ku nuk ka vënë këmbë një qenie njerëzore. Mund të mendojmë për një qytet të shkretuar, të braktisur për motive të ndryshme, ku banorët kanë lënë një shenjë pozitive, qytetërimi, edhe pse mungesa e tyre përfundimtare krijon një atmosferë të zymtë braktisjeje.

Në rastin e *mungesës*, personi, edhe

pse i rënduar nga pesha e mungesës së objektit të dashur, është *i hapur ndaj shpresës* dhe besimit të një rikthimi të mundshëm, të një *pranie, të një rekuperiimi* të marrëdhënies.

Në lidhje me depresionin kemi thënë se ekzistojnë dy elemente: negativ (perceptimi i humbjes) dhe pozitiv (*vlera* që i vishet personit të dashur, që e kemi përkufizuar si të çmueshëm). E njëjta gjë vlen edhe për *trishtimin*, edhe pse, në këtë rast, elementi pozitiv ka një përbërës më shumë, që jepet nga siguria e një *vazhdimësie* të marrëdhënies, të jetuar si *përkohësisht të pezulluar*, sesa të *shkatërruar përgjithmonë*, siç ndodh në rastin e depresionit.

Një diferencë e tillë nuk mund të konsiderohet si një gjë e vogël; në fakt, kemi një ndryshim të mirëfilltë në mënyrën e perceptimit të realitetit rrethues dhe sidomos të marrëdhënieve ndërpersonale. Ai që përjeton emocione depresive ka një këndvështrim negativ për realitetin dhe për njerëzit. Ajo që është e bukur, që e tërheq apo që i pëlqen, perceptohet prej tij si e destinuar për t'u zhdukur; herët a vonë do të shkatërrohet, do të hiqet tej dhe ai do të qëndrojë vetëm duke qarë për këtë mungesë. Vëmendja e tij do të përqendrohet në të kaluarën, që priret ta idealizojë, ndërsa e ardhmja i duket me ngjyra të errëta dhe të mbyllura.

Personi i trishtuar, përkundrazi, vuan për diçka të çastit dhe qëndron i hapur ndaj të ardhmes, që e konsideron si sjellës të risive dhe pra, edhe të ndjenjave pozitive. Gjithashtu ka besim te personi i dashur dhe, edhe më shumë, te dashuria. E di se çdo përvojë e re dashurie sjell gjithmonë me vete një jetë të re, edhe pse domosdoshmërisht shenjat e kësaj risije nuk shihen menjëherë.

Pra, trishtimi është një përvojë e çastit. Ajo nuk mund ta ngjyrosë krejt jetën, edhe pse ndonjëherë ajo shoqëron për një kohë të gjatë fazat më të vështira të një ngjarjeje të dhimbshme. Megjithatë, përveçse është tregues i çmueshmërisë së një marrëdhënieje, paraqet një ndjenjë *stimuluese*. Sikur të mos ishte trishtimi, në fakt, nuk do të kishte *kërkim* të tjetrit, kërkim të atyre mënyrave të heshtura dhe të fshehta që ata që duhen i dinë mjaft mirë. A mos ndoshta nuk është tipike e dashurisë caktimi i një takimi me mendje në një orë të caktuar të ditës apo dëgjimi i një kënge të dashur?

Pra, dashuria sjell aftësinë për ta jetuar marrëdhënien jo vetëm në një dimension psikologjik, por edhe shpirtëror, të brendshëm. *Hapësira psikologjike* shpesh ngjyroset me trishtim, pasi kujtimi i tjetrit nuk krahasohet me gëzimin e pranisë së tij. Megjithatë është një *hapësirë e banuar nga dashuria* dhe kjo mjafton për ta cilësuar trishtimin si një ndjenjë të pjekur.

Mes emocioneve *pa* duhet të vendosim edhe *malinkoninë* dhe *mallin*. E para mund të përcaktohet si "trishtim i ëmbël", i butë, intim. E dyta shpreh dëshirën e zjarrtë dhe të dhimbshme për të rjetuar situata të kaluara më përpara, për të ritakuar apo për t'u rikthyer në vende veçanërisht të dashura. Ato afrohen me emocionet *drejt*, sepse, përveçse vënë në dukje një mungesë, shprehin rëndësinë e një pranie.

▲ Burra nga Dikagjini në Shkodër, 1936, foto Dedë Jakova

▼ Deletat e Dukagjinit për në Padova, me rastin e 700-vjetorit të shenjtërimit të Shen Antonint (Shna Nout), 1932, foto Shan Pici

REDAKSIA

Kryeredaktore: **LUIGJ SHYTI**

Redaktorë: Suela Ndoja, Lazër Stani, Roza Pjetri, Prelë Milani, Lazër Kodra, Zef Nika, Zef Gjeta, Lulash Brigja, Kole Çardaku, Eilda Delija, Age Martini, Klodiana Serraj, Vilson Peshkaj, Marijan Ndershtiqaj, Arber Shytani, Zef Bari, Gjon Fierza e Ndue Ziçi.

Mundësoi Botimin:
REDAKSIA